

Osallistujien kuvauksia TTT-ryhmän vaikutuksista

Kurttio, Katja

Loikkanen, Henna

2009 Otaniemi

Laurea-ammattikorkeakoulu
Laurea Otaniemi

Osallistujien kuvauksia TTT-ryhmän vaikutuksista

Katja Kurttio
Henna Loikkanen
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Marraskuu 2009

Katja Kurttio ja Henna Loikkanen

Osallistujien kuvauksia TTT-ryhmän vaikutuksista

Vuosi 2009 Sivumäärä 52

Keväällä 2009 suunnittelimme ja toteutimme toimeentulotuen työttömille asiakkaille suunnatun TTT(talous, terveys, työ)-ryhmän osana opintoihimme liittyvää harjoittelua. Ryhmän tarkoituksena oli tarjota osallistujille tietoa liittyen talouteen, terveyteen ja työhön. Ryhmän tavoitteena oli tukea osallistujien aktivoitumista, elämänhallintaa ja voimaantumista sekä tätä kautta saada aikaan positiivista muutosta osallistujan elämässä.

Opinnäytetyössämme tutkimme ryhmän vaikutuksia osallistujien näkökulmasta. Opinnäytetyö on osa Laurea-ammattikorkeakoulun ja Espoon keskuksen aikuissosiaalityön yhteistyöhanketta. Sekä TTT-ryhmä että opinnäytetyömme on toteutettu yhteistyössä Espoon keskuksen aikuissosiaalityön kanssa.

Opinnäytetyömme tavoitteena oli tuottaa tietoa ryhmän vaikutuksista osallistujien elämässä sekä siitä, kuinka ryhmälle asetetut tavoitteet olivat toteutuneet. Tavoitteenamme oli lisäksi opinnäytetyöllämme tuottaa tietoa, joka tukee pohdintaa siitä, tulisiko TTT-ryhmän toimintaa jatkaa Espoon keskuksen aikuissosiaalityössä.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisella tutkimusmenetelmällä. Aineisto kerättiin teemahaastattelun avulla. Opinnäytetyömme kohdejoukkona olivat TTT-ryhmään osallistuneet. Aineisto analysoitiin teoriasidonnaisella sisällönanalyysillä.

Tulokset osoittivat TTT-ryhmän mahdollistaneen osallistujille tiedon saannin. Saatu tieto koettiin hyvin erilaisena. Tieto oli mahdollistanut osallistujien eteenpäin ohjautumisen. Ryhmän jälkeen osallistujien elämässä oli tapahtunut muutosta, johon myös tiedon saannilla oli ollut yhteys. Tuloksista tuli myös ilmi, että joidenkin kohdalla näkyvää muutosta ei ryhmän jälkeen ollut tapahtunut.

Tulosten pohjalta voidaan todeta, että ryhmä oli tukenut osallistujien aktivoitumista, voimaantumista ja elämänhallintaa. Osallistujat olivat tunnistaneet omia voimavarojaan ja heidän tunne omista mahdollisuuksista vaikuttaa omaan elämään oli lisääntynyt. Tulosten perusteella voidaan todeta, että osallistujilla oli ollut yksilöllisiä tekijöitä, jotka saattoivat vaikuttaa ryhmälle asetettujen tavoitteiden toteutumiseen.

Ryhmän mahdollista jatkoa suunniteltaessa tulisi pohtia kenelle ryhmä suunnataan sekä huomioida rajalliset aika ja henkilöstöresurssit. Lisäksi tulisi uudelleen miettiä ryhmään ohjautumista, ryhmän kestoa sekä ohjaajien roolia ryhmässä.

Asiasanat

Työttömyys, aktivointi, elämänhallinta, voimaantuminen

Katja Kurttio ja Henna Loikkanen

Participants' descriptions of the effects of the TTT-group

Year	2009	Pages	52
------	------	-------	----

We planned and implemented a TTT-group for income support clients as a part of our practical training during spring 2009. The meaning of the group was to offer information about economy, health and employment. The aim was to support activation, life management and empowerment and to achieve positive changes in the participants' life.

In our thesis we studied the effects of the TTT-group from the point of view of the participants. This thesis is a part of a co-operative project between Laurea University of Applied Sciences and adult social work in Central Espoo. Both the TTT-group and our thesis were implemented in co-operation with adult social work in Central Espoo.

The aim of our thesis was to provide information about the effects of the TTT-group in the participants' lives and how the goals of the TTT-group were achieved. In addition our aim was to provide information to support argumentation in the discussion whether the TTT-group should be continued in adult social work in Central Espoo.

This thesis has been conducted with a qualitative research method. The material collection was carried out with a theme interview. The target group of our thesis was the participants of the TTT-group. The material was analyzed with theory-based content analysis.

The findings showed that the TTT-group made obtaining information possible for the participants of the group. The information obtained was experienced in very different ways. The information had also enabled the participants to direct forward in their lives or to different services. After the group there had been changes in the participants' lives and obtaining information had had an effect. The findings also showed that no particular change was noticed among some participants of the group.

Based on the findings, the TTT-group had supported activation, life management and empowerment. The participants had recognized their resources and their sense of their possibilities to influence their own lives had increased. Based on the findings it can be noted that there have been individual factors which may have affected the TTT-group's goals.

When planning the continuation of the TTT-group, the target should be considered and the limited time and personnel resources should be noticed. In addition the duration of the TTT-group, the role of the group counselor and the method to become a member of the group should reconsidered.

Key words

Unemployment, activation, life management, empowerment

Sisällys

1 Johdanto	6
2 Opinnäytetyön tausta	7
2.1 Aikuissosiaalityö Espoossa	7
2.2 Espoon keskuksen aikuissosiaalityö	8
2.3 Aikuisten sosiaalipalvelujen kehittämishanke	8
2.4 TTT-ryhmä	9
3 Opinnäytetyön teoreettinen perusta	11
3.1 Työttömyys	11
3.1.1 Työttömyys ja hyvinvointi	12
3.1.2 Työttömyys ja syrjäytyminen	13
3.2 Aktivointi	15
3.3 Elämänhallinta	17
3.4 Voimaantuminen	19
4 Tiedonhankinnan toteutus	21
4.1 Opinnäytetyön tavoite ja tutkimuskysymykset	21
4.2 Kohdejoukko	21
4.3 Laadullinen tutkimus	22
4.4 Teemahaastattelu	22
4.5 Haastattelujen toteutus	24
4.6 Opinnäytetyön aikataulu	24
5 Aineiston analyysi	25
6 Tulokset	28
6.1 Ryhmän vaikutukset osallistujien elämässä	28
6.2 Ryhmän tuki voimaantumiseen, elämänhallintaan ja aktivoitumiseen	30
6.3 Tekijät ryhmän tavoitteiden toteutumisen taustalla	32
7 Yhteenveto ja johtopäätökset	33
8 Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys	35
9 Pohdinta	38
Lähteet	44
Liitteet	46
Liite 1 Teemahaastattelurunko	46
Liite 2 Suostumus haastatteluun osallistumisesta ja haastattelumateriaalin käyttämistä	47
Liite 3 Aineiston luokittelu	48

1 Johdanto

Helmikuussa 2009 käynnistyi Espoon keskuksen aikuissosiaalityön toimeentulotuella eläville työttömille suunnattu TTT-ryhmä. TTT-ryhmän nimi tulee sanoista talous, terveys ja työ. Tarve ryhmälle nousi Espoon keskuksen aikuissosiaalityöstä. Ryhmä on osa Espoon kaupungin sosiaali- ja terveystoimen aikuisten sosiaalipalvelujen ja Laurea-ammattikorkeakoulun Aikuis-ten sosiaalipalvelujen kehittämishanketta ja se suunniteltiin ja toteutettiin osana opintoihimme liittyvää palveluinnovaatioiden harjoittelua.

TTT-ryhmän avulla osallistujille pyrittiin antamaan tietoa ja ohjausta liittyen talouteen, terveyteen ja työllistymiseen. Ryhmän tavoitteena oli antaa osallistujille välineitä elämänhallinnan lisäämiselle ja voimaantumiseen ja saada sitä kautta aikaan positiivista muutosta. Tarkoituksena oli aktivoida osallistujia, motivoida heitä hoitamaan asioitaan oma-aloitteisesti sekä ohjata heitä tarvitsemiinsa palveluihin.

Opinnäytetyössämme tutkimme työttömille suunnatun ryhmän vaikutuksia siihen osallistuneiden näkökulmasta. Tavoitteenamme on tuottaa tietoa siitä, kuinka ryhmälle asetetut tavoitteet ovat toteutuneet. Tavoitteenamme on lisäksi tuottaa tietoa, joka tukee pohdintaa siitä, soveltuisiko tämän tyyppinen ryhmä osaksi työttömille suunnattuja palveluita aikuissosiaalityössä.

Opinnäytetyömme keskeiset käsitteet ovat työttömyys, aktivointi, elämänhallinta ja voimaantuminen. Keskeiset käsitteet muodostavat opinnäytetyön teoreettisen perustan. Keskeiset käsitteet ovat nousseet TTT-ryhmälle asetetuista tavoitteista, joita olivat aktivointi, voimaantuminen ja elämänhallinnan lisääminen.

Opinnäytetyömme lähestymistapa on laadullinen. Aineisto kerättiin teemahaastattelun avulla. TTT-ryhmään osallistui alun perin viisi osallistujaa. Viidestä osallistujasta neljä kävi ryhmän loppuun asti. Aineistomme koostuu näiden neljän osallistujan haastatteluista. Aineistomme analyysitapa on teoriasidonnainen.

Toivomme opinnäytetyöstämme olevan hyötyä kun suunnitellaan ryhmiä aikuissosiaalityön työttömille asiakkaille sekä mietitään TTT-ryhmän jatkoa. Opinnäytetyömme avulla olemme pyrkineet tuomaan esiin kokonaisvaltaisemman näkökulman, jossa pelkästään työllistyminen ei ole olennaista.

2 Opinnäytetyön tausta

Opinnäytetyömme toteutettiin Espoon keskuksen aikuissosiaalityössä. Opinnäytetyömme on osa Espoon kaupungin sosiaali- ja terveystoimen aikuisten sosiaalipalvelujen ja Laurea-ammattikorkeakoulun yhteistyöhanketta. Hankkeen tarkoituksena on tutkia ja kehittää aikuisten sosiaalipalveluja Espoossa. Myös TTT-ryhmän suunnittelu ja toteutus oli osa hanketta. Tarve TTT-ryhmälle on noussut Espoon keskuksen aikuissosiaalityöstä. Opinnäytetyömme taustassa esittelemme tarkemmin suunnittelemamme ja toteuttamamme TTT-ryhmän.

2.1 Aikuissosiaalityö Espoossa

Aikuissosiaalityöstä puhuttaessa tarkoitetaan yleensä sosiaalitoimistoissa tehtävää sosiaalityötä, joka keskittyy erityisesti aikuisväestön kanssa tehtävään työhön. Aikuissosiaalityön koetaan usein painottuvan toimeentulotuen jakamiseen. Tämä ei kuitenkaan ole enää riittävä ja ajanmukainen kuvaus aikuissosiaalityöstä. Aikuissosiaalityön ydin on kunnallisessa sosiaalityössä, mutta työtä aikuisten parissa tehdään muillakin areenoilla. Aikuissosiaalityön sisällön kehittäminen on lisääntynyt sitä myötä, kun toimeentulotuen käsittelyä on siirretty etuuskäsittelijöille. (Kananaja, Lähteinen, Marjamäki, Laiho, Sarvimäki, Karjalainen & Seppänen 2007, 165; Juhila 2008, 14–47.)

Aikuissosiaalityön määrittelyt rakentuvat tyypillisesti kolmen elementin varaan, jotka ovat ongelma, tavoite ja välineet. Ammatillisen sosiaalityön katsotaan rakentuvan nimenomaan ongelman, tavoitteen ja välineiden kautta. Tällä tarkoitetaan suunnitelmallisuutta, joka perustuu tilanteen arviointiin, sen pohjalta asetettuihin tavoitteisiin ja välineiden valintaan tavoitteiden saavuttamiseksi. Aikuissosiaalityön sisällön ja menetelmien määrittelyissä korostuvat käsitteet kuntouttaminen ja kuntoutus, arviointi sekä suunnitelma. Aikuissosiaalityön yhteydessä puhutaan usein sosiaalisesta kuntoutuksesta. Kuntouttaminen ei tarkoita työllistymismahdollisuuksien parantamista, vaan laajempaa asiakkaan sosiaalisen elämäntilanteen parantamista. Laki kuntouttavasta työtoiminnasta vahvisti entisestään sosiaalisen kuntoutuksen käsitettä. Arviointi on tarpeellista etenkin pitkään työttömänä olleiden asiakkaiden kohdalla, kun taas suunnitelmallisuus liittyy palvelusuunnitelmien tekemiseen. Yhdessä arviointi, suunnitelma ja kuntouttaminen muodostavat muutostyön ketjun. (Juhila 2008, 17, 22–24)

Espoon kaupungin Internet-sivuilla aikuissosiaalityö määritellään seuraavasti:

”Aikuissosiaalityössä tehdään suunnitelmallista, tavoitteellista, pitkäjänteistä ja moniammatillista työtä taloudellisen ja/tai sosiaalisen tuen ja palveluiden tarpeessa olevien asiakkaiden kokonaisvaltaisen kuntoutumisen ja elämäntilanteen edistämiseksi.” (Espoon kaupunki 2006.)

Aikuissosiaalityön kohteena olevia tilanteita ovat esimerkiksi ensisijaisten etuuksien riittämättömyys, asunnottomuus ja ongelmat asumisessa, akuutit kriisit ja päihdeongelma. Aikuissosiaalityössä annetaan ohjausta ja kuntoutusta, herätetään motivaatiota, etsitään vaihtoehtoja sekä tuetaan arkielämän hallintaa ja voimaantumista. (Espoon kaupunki 2006.) Espoossa aikuissosiaalityö kuuluu perhe- ja sosiaalipalveluihin. Aikuissosiaalityö jakaantuu alueittain. Alueita ovat Espoon keskus, Matinkylä-Olari- Tapiola, Espoonlahti sekä Leppävaara.

2.2 Espoon keskuksen aikuissosiaalityö

Espoon keskuksen aikuissosiaalityössä työskenteli opinnäytetyömme toteuttamisen aikana johtava sosiaalityöntekijä, kuusi sosiaalityöntekijää, kuusi sosiaaliohjaajaa, 18 etuuskäsittelijää, kaksi toimistosihiteeriä, joista toinen toimii etuuskäsittelyn esimiehenä ja vahtimestari. Espoon keskuksen aikuissosiaalityön sisältö jakaantuu toimeentulotukityöhön, sosiaaliturvityöhön sekä muutos- ja kumppanuussosiaalityöhön.

Espoon keskuksen aikuissosiaalityössä etuuskäsittelijöiden työnkuvaan kuuluu perustoimeentulotuen myöntämiseen liittyvät työtehtävät. He käsittelevät toimeentulotukihakemuksia sekä vastaavat puhelinaikana perustoimeentulotukeen liittyviin kysymyksiin. Yhtenä Espoon keskuksen aikuissosiaalityön palveluna toimii myös palveluneuvonta, jossa kaksi etuuskäsittelijää vastaanottaa hakemuksia. He myös neuvovat ja ohjaavat asiakkaita toimeentulotuen hakemisessa. Palveluneuvonnassa työskentelee myös kaksi sosiaaliohjaajaa, jotka toimivat palveluneuvonnan neuvonantajana sosiaalityön asioissa ja vastaanottavat asiakkaita, joilla on välitön tarve päästä keskustelemaan sosiaaliohjaajan kanssa.

Aikuissosiaalityö Espoon keskuksessa jaetaan alueisiin Muurala, Suvela - Ymmesta ja Kalajärvi - Kauklahti. Jokaisella sosiaalityöntekijällä on oma alue, jonka asiakkaita hän tapaa. Sosiaalityöntekijöistä kaksi työskentelee 18–25 -vuotiaiden parissa kumppanuus- ja muutossosiaalityössä. Sosiaaliohjaajat toimivat alueen sosiaalityöntekijän työpareina. Sosiaalityöntekijän ja sosiaaliohjaajan työnkuvaan kuuluu perustoimeentulotuen lisäksi täydentävän toimeentulotuen päätöksenteko sekä asiakastapaamiset sosiaalityön asioissa. Sosiaalityöntekijöiden työnkuvaan kuuluu lisäksi ehkäisevän toimeentulotuen käsittely, päihdepäätökset, yrittäjien toimeentulotukihakemusten käsittely sekä lapsiperheiden ja kriisiasiakkaiden kanssa työskentely.

2.3 Aikuisten sosiaalipalvelujen kehittämishanke

Opinnäytetyömme on osa Laurea-ammattikorkeakoulun Voimaannuttavan työn tutkimus- ja kehittämislän Aikuisten sosiaalipalvelujen kehittämishanketta. Voimaannuttavan työn tut-

kimus- ja kehittämislinja on toinen Laurean tutkimus- ja kehittämislinjoista. Voimaannuttavan työn tutkimus- ja kehittämislinjan tutkimisen ja kehittämisen kohteena ovat voimaantumisen yksilölliset ja yhteisölliset prosessit sekä niitä edistävät käytännöt ja työmenetelmät. Keskeisiä kehittämisteemoja ovat huono-osaisten ja syrjäytymisvaarassa olevien asiakkaiden ja kansalaisten sosiaalinen vahvistaminen, työhyvinvointi ja työyhteisön kehittäminen, kansalaistoiminta ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen.

Aikuisten sosiaalipalvelujen kehittämishanke on Espoon kaupungin sosiaali- ja terveystoimen aikuisten sosiaalipalvelujen ja Laurea-ammattikorkeakoulun yhteistyössä toteuttama. Hanke mahdollistaa Laurean opiskelijoiden opintojen ja opintoihin liittyvien harjoitteluiden suorittamisen sekä työelämälähtöisten opinnäytetöiden tekemisen. Hankkeen tavoitteena on tutkia ja kehittää aikuisille suunnattuja sosiaalipalveluja Espoossa. Tämä tapahtuu opiskelijoiden toteuttamien opintojen sekä opinnäytetöiden avulla. Hankkeen viitekehyksenä on valtaistava sosiaalityö ja sen keskeinen käsite on voimaantuminen.

2.4 TTT-ryhmä

Tarve TTT-ryhmälle nousi Espoon keskuksen aikuissosiaalityöstä. Toimeentulotuen työttömille asiakkaille suunnatun ryhmän toiminnan suunnittelua ja käynnistämistä on ehdotettu Espoon keskuksen aikuissosiaalityön toimesta yhdeksi mahdolliseksi opinnäytetyöaiheeksi. TTT-ryhmän suunnittelu ja toteutus oli osa opintojemme kolmatta harjoittelua.

Ryhmän suunnittelu käynnistyi syksyllä 2008 ja ryhmä käynnistettiin helmikuussa 2009. Yhteistyökumppaneina olivat Espoon työvoiman palvelukeskus Etyp, Espoon kaupungin talous- ja velkaneuvonta sekä Espoon työttömien terveydenhuolto -projekti. Ryhmäkertojen sisällöt muodostuivat teemojen työ, terveys ja talous ympärille ja ryhmä nimettiin TTT-ryhmäksi. Teemojen työ, terveys ja talous katsottiin tukevan toimeentulotuen työttömien asiakkaiden tarpeita.

Ryhmän tarkoituksena oli tarjota osallistujille tietoa ja ohjausta liittyen työllistymiseen, talouteen ja terveyteen. Tavoitteena oli tarjota osallistujille välineitä elämänhallinnan lisäämiselle ja voimaantumiseksi ja saada sitä kautta aikaan positiivista muutosta yksilön elämässä sekä aktivoida heitä takaisin työelämään. Ryhmä itsessään ei ollut työllistävä, vaan sen avulla pyrittiin motivoimaan osallistujia työnhakuun ja ohjaamaan heitä palveluihin, joita he kokevat tarvitsevansa. Tavoitteena oli motivoida asiakkaita hoitamaan asioitaan oma-aloitteisesti ja saada heissä aikaan tunnetta siitä, että he pystyvät vaikuttamaan omaan elämäänsä.

Ryhmään osallistujat valikoituvat Espoon keskuksen aikuissosiaalityön toimeentulotuella elävistä työttömistä asiakkaista. Valikoituneille 75 asiakkaalle lähetettiin kutsut ja lopulta ryh-

mään osallistui viisi ihmistä. Ryhmän aikana yksi osallistuja jätti ryhmän kesken ja neljä osallistujaa jatkoi ryhmän loppuun asti

Ryhmäkertoja oli yhteensä viisi. Ryhmäkerroista kolmella kerralla oli paikalla asiantuntija. Työstä ja työllistymisestä oli puhumassa Espoon työvoiman palvelukeskuksen työvoimaohjaaja, taloudesta ja velkaantumisesta talous- ja velkaneuvoja ja terveydestä ja työttömille suunnatusta terveystarkastusprojektista terveydenhoitaja. Opiskelijoiden vastuulla oli ryhmän aloitus- ja lopetuskerrasta sekä ryhmän järjestelyistä ja toiminnasta huolehtiminen sekä osallistujien motivointi ja rohkaiseminen ryhmän aikana. Lisäksi opiskelijat pyrkivät luomaan ryhmään positiivista ilmapiiriä.

Työvoimaohjaaja kertoi Espoon työvoiman palvelukeskuksen toiminnasta ja palvelusta sekä keskusteli yleisesti osallistujien kanssa työstä ja työllistymisestä. Ryhmäkerran päätyttyä osallistujilla oli mahdollisuus siirtyä Espoon työvoiman palvelukeskuksen asiakkaaksi. Talous- ja velkaneuvoja käsitteli velkoja ja perintää ja kertoi talous- ja velkaneuvonnan palveluista sekä mahdollisuuksista velkojen lyhentämiselle. Ryhmäkerran päätyttyä osallistujat saivat yhteystiedot, josta voi varata ajan talous- ja velkaneuvojalle velkatilanteen selvittämiseksi. Terveydenhoitaja kertoi työttömille suunnatusta terveystarkastusprojektista ja puhui yleisesti terveyteen liittyvistä asioista. Ryhmäkerran päätteeksi osallistujilla oli mahdollisuus varata aika terveydenhoitajalle terveystarkastukseen ja ohjautua sitä kautta tarvittaviin terveystalouteihin. Ryhmäkertojen päätteeksi osallistujista kolme siirtyi Espoon työvoiman palvelukeskuksen asiakkaaksi, kaksi kertoi varanneensa ajan talous- ja velkaneuvontaan ja kolme varasi ajan terveydenhoitajalle.

Viimeisellä ryhmäkerralla osallistujilta kerättiin palaute, joka käsitteli välitöntä palautetta ryhmäkerroista ja ryhmän järjestelyistä. Palautteen avulla kerättiin tietoa ryhmän arvioimiseksi osana harjoitteluraporttia sekä opinnäytetyömme taustaksi. Palautteeseen vastasivat kaikki neljä osallistujaa, jotka olivat käyneet ryhmän alusta loppuun.

Ensimmäisenä kysyttiin mikä oli saanut osallistujan kiinnostumaan ryhmästä ja vastasiko se hänen odotuksiaan. Kahdesta palautteesta kävi ilmi, ettei osallistujalla ollut ryhmään kohdistuvia odotuksia. Yksi sanoi ryhmän vastanneen odotuksia. Yksi totesi ryhmän antaneen enemmän kuin oli odottanut ja yhdessä palautteessa kerrottiin ohjaajien vaikuttaneen kiinnostukseen ryhmään kohtaan. Toisena kysymyksenä oli mitä TTT-ryhmä oli antanut osallistujalle. Kolme vastanneista kertoi saaneensa ryhmästä tietoa ja yhdessä palautteessa osallistuja kertoi saaneensa ryhmästä paljon, mutta ei eritellyt sitä tarkemmin. Kolmannessa kysymyksessä kysyttiin mielipidettä ryhmäkertojen sisällöstä. Kolme vastanneista kertoi ryhmän sisällön olleen hyvä ja kolmesta vastauksesta kävi ilmi, ettei osallistuja muuttaisi mitään ryhmän sisällöstä. Neljännessä kysymyksessä kysyttiin osallistujan mielipidettä ryhmän järjestelyistä.

Neljässä vastauksessa mainittiin ryhmän järjestelyiden olleen hyviä. Viidennessä kysymyksessä osallistujille annettiin mahdollisuus vapaamuotoiseen palautteeseen. Viidenteen kysymykseen ei tullut vastuksia.

Viimeisellä ryhmäkerralla kirjallisen palautteen lisäksi pyydettiin suullista palautetta. Sekä suullisessa että kirjallisessa palautteessa tuli esiin, että ryhmä oli tarjonnut osallistujille erilaista tietoa. Erityisesti suullisessa palautteessa tuli ilmi, että tieto on tukenut osallistujien mahdollisuuksia hakeutua palveluiden piiriin. Suullisessa ja kirjallisessa palautteessa kävi ilmi, että ryhmä oli ollut toimiva ja ryhmäkertojen sisällöt olivat olleet osallistujien mielestä hyviä. Saadun palautteen perusteella todettiin, että jokainen osallistuja oli saanut ryhmästä itselleen jotakin ja ryhmään osallistuminen oli koettu positiiviseksi asiaksi.

Palautteesta saadut tulokset ovat osa opinnäytetyömme taustaa. Varsinainen opinnäytetyömme keskittyy työttömille suunnatun ryhmän vaikutusten kartoittamiseen ryhmän päätyttyä. Espoon keskuksen aikuissosiaalityön toimesta ryhmän toiminta on ajateltu vakiinnuttaa yhdeksi työkäytännöksi. Ryhmän vaikutusten selvittäminen palvelee mielestämme hyvin ryhmän jatkon suunnittelua. Opinnäytetyömme kautta haluamme tuoda esiin syvällisemmän näkökulman ryhmän vaikutusten tarkasteluun. Ennen kuin ryhmä vakiinnutetaan osaksi Espoon keskuksen aikuissosiaalityötä, on mielestämme tärkeää, että ryhmän vaikutukset osallistujien elämässä kartoitetaan.

3 Opinnäytetyön teoreettinen perusta

Seuraavassa esittelemme opinnäytetyömme teoreettisen perustan. Teoreettinen perusta muodostuu keskeisistä käsitteistämme, joita ovat työttömyys, aktivointi, elämänhallinta ja voimaantumisen. Käsitteet ovat nousseet TTT-ryhmälle asetetuista tavoitteista.

3.1 Työttömyys

1990-luvun laman aikana työttömien määrä moninkertaistui. Aiemmin työttömyys oli ollut yleensä tilapäistä ja lyhytaikaista. Vaikka työttömyys on vähentynyt 1990-luvun laman vuositaita, pitkäaikaistyöttömien työllistämistä on muodostunut haaste yhteiskunnalle. (Kettunen, Ihalainen & Heikkinen 2001, 85–86.)

Työttömyydessä on kyse monitahoisesta yhteiskunnallisesta ilmiöstä. Työttömyyttä tilastoidaan eri tavoin ja erilaiset tilastointitavat määrittelevät työttömyyden käsitettä. Yksinkertaisimmillaan työttömyys voidaan määritellä työvoiman kysynnän ja tarjonnan epätasapainoksi. Vaikutukset ovat niin yksilöllisiä, yhteisöllisiä kuin yhteiskunnallisia. Työttömyys vaikuttaa välittömästi sen kohteeksi joutuneiden ihmisten elämään. Vaikutukset ovat taloudellisia, ter-

veydellisiä, arkielämään ja ajankäyttöön kohdistuvia, elämän rytmittymiseen liittyviä sekä sosiaaliin suhteisiin vaikuttavia. Työttömyyden vaikutukset ihmisen itsetunnolle saattavat olla tuhoisiakin. (Honkanen 2007, 23–25, 35.)

Työttömyydestä syntyneet seuraukset riippuvat työttömyysturvan ja muun sosiaaliturvan tasosta. Yksilölle seuraukset ja mahdollisuudet sopeutua muutokseen vaihtelevat ja riippuvat esimerkiksi kertyneestä omaisuudesta ja säästöistä, työttömyyttä edeltäneestä tulotasosta, iästä, perhesuhteista sekä työttömäksi joutuneen koulutuksellisista ja henkisistä resursseista. Pitkäaikaistyöttömillä työttömyys näyttää johtavan huono-osaisuuden kasautumiseen, jossa pienituloisuus, sairaudet ja sosiaalinen epäluottamus yhdistyvät. (Honkanen 2007, 49–50.)

Koska työttömyys on laaja käsite, tarkastelemme työttömyyttä opinnäytetyössämme hyvinvoinnin ja syrjäytymisen näkökulmasta. Hyvinvointi liittyy olennaisesti TTT-ryhmän aiheisiin, sillä talouden, terveyden ja työn katsotaan olevan hyvinvoinnin osa-alueita. Syrjäytymisen mahdollisuus koskettaa toimeentulotuen työttömiä asiakkaita, sillä heidän riski syrjäytyä työmarkkinoilta ja pudota viimesijaisten etuuskien varaan on suuri.

3.1.1 Työttömyys ja hyvinvointi

Ihmisen hyvinvointia voidaan tarkastella resurssien sekä tarpeiden perusteella. Resurssiperusteinen hyvinvointi tarkoittaa, että ihmisille annetaan tai tarjotaan erilaisia mahdollisuuksia ja voimavaroja sosiaalipolitiikan keinoin ja he itse päättävät, kuinka he näitä annettuja mahdollisuuksia hyödyntävät. Resurssiperusteisessa hyvinvointiajattelussa ihminen nähdään toimivana yksilönä, joka tietää itse miten käyttää resursseja omaksi parhaakseen. Resursseja eli voimavaroja voi olla esimerkiksi tulot, asunto, työ- tai opiskelupaikka, ystävät ja terveys. Resurssien avulla ihminen voi tyydyttää omia yksilöllisiä tarpeitaan. Riittävän hyvän peruskoulutuksen ja sen lisäksi laadukkaamman ammattikoulutuksen avulla ihmisillä on hyvät mahdollisuudet saada työpaikka ja luoda itselleen hyvinvointia, sillä työllistyminen on olennainen osa yksilön hyvinvointia. Kyse ei ole ainoastaan aineellisesta hyvinvoinnista vaan myös sosiaalisista verkostoista, arvostuksesta ja osallisuuden tunteesta. (Ihalainen & Kettunen 2006, 15; Kettunen, Ihalainen & Heikkinen 2001, 10.)

Erik Allard (1998, 34–53) on tarkastellut hyvinvointia tarvelähtöisesti. Tarvelähtöisessä hyvinvoinnin tarkastelussa painottuvat ihmisten tarpeet ja niiden tyydyttäminen. Allard jakaa hyvinvoinnin alueet kolmeen osaan, joita ovat elintaso (having), yhteisyyssuhteet (loving) sekä ihmisenä oleminen (being). Hyvinvoinnin osa-alueisiin kuuluu sekä objektiivisia että subjektiivisia indikaattoreita. Elintason objektiivisia indikaattoreita ovat esimerkiksi tulot, asunto, terveys ja työllisyys. Subjektiivisella indikaattorilla tarkoitetaan ihmisen omaa tyytyväisyyttä tai tyytymättömyyttä tuloistaan, asumisestaan, terveydestään ja työllisyydestään. Yhteisyy-

suhteiden objektiivisia indikaattoreita ovat ystävien lukumäärä, kontaktit paikallisyhteisössä sekä yhteydet järjestöistä. Yhteisyyssuhteiden subjektiivinen indikaattori liittyy onnellisuuden ja onnettomuuden kokemuksiin. Ihmisinä olemisen objektiivisia indikaattoreita ovat esimerkiksi poliittinen aktiivisuus, aktiiviset harrastukset ja ulkopuolinen arvostus. Subjektiivinen indikaattori pitää sisällään henkilökohtaiset kokemukset vieraantumisen ja itsensä toteuttamisesta. Työttömyyden nähdään vaikuttavan suuresti näihin hyvinvoinnin osa-alueisiin.

Työnteko on kautta aikojen kuulunut olennaisena osana suomalaiseen kulttuuriin. Osa elämän mielekkyydestä ja sisällöstä saadaan työn kautta. Työtä tekemällä ihminen kiinnittyy yhteiskuntaan ja työn kautta ihminen voi tuntea olevansa hyödyksi muille. Työ tuo taloudellista turvaa ja arvostusta ja säännöllisyydellään se jäsentää ihmisten arkea. Työ saa kokemaan yhteenkuuluvuutta työtovereiden ja oman ammattiryhmän kanssa. Se on keskeisessä asemassa myös ihmisen identiteetin rakentumisessa ja liittyy vahvasti ihmisten elämäntapaan. Työtön voi tuntea olevansa erilainen ja poikkeavansa siitä, mitä pidetään tavanomaisena ja yleisesti hyväksyttävänä. (Kettunen, Kähäri-Wiik, Vuori-Kemilä & Ihalainen 2002, 70.)

Työttömyys vaikuttaa usein ihmisen hyvinvointiin. Työtön voi tuntea osattomuutta ja identiteetti-ongelmia, hänen sosiaalinen verkostonsa saattaa pienentyä ja talous heikentyä. Työttömyys vaikuttaa myös arkeen, joka työttömyyden myötä saattaa muuttua tarkoituksettomaksi. Mitä pidempään työttömyys kestää, sitä enemmän tilanne voi heikentyä niin taloudellisesti kuin sosiaalisestikin. (Ihalainen & Kettunen 2006, 19.)

3.1.2 Työttömyys ja syrjäytyminen

Raunio (2006, 27–31) määrittelee syrjäytymistä yksilöä ja yhteiskuntaa yhdistävien siteiden heikkoudeksi. Syrjäytyminen voidaan nähdä muun muassa syrjäytymiseksi yhteiskunnan valtavirrasta. Suhteessa huono-osaisuuteen voidaan syrjäytyminen määritellä huono-osaisuutta aikaansaavaksi prosessiksi. Usein syrjäytymisestä puhuttaessa kiinnitetään huomiota työllisyyteen ja työmarkkinoita pidetäänkin usein keskeisenä tekijänä syrjäyttävän kierteen syntymisessä. Työmarkkinoilta syrjäytyminen altistaa syrjäytymiselle myös esimerkiksi sosiaalisten suhteiden ja yhteiskunnallisen osallistumisen suhteen.

Huono-osaisuutta mitataan yleensä tilana, kun taas syrjäytyminen voidaan nähdä prosessiluontoisena. Syrjäytymisprosessissa huono-osaisuuden vaikutukset liittyvät useisiin eri elämän osa-alueisiin. Tästä syystä syrjäytymisen mittaaminen on hankalaa. Syrjäytymisen käsitteellinen vastakohta on sosiaalisen osallisuuden toteutuminen. Sosiaalista osallisuutta voidaan edistää muun muassa pyrkimällä edistämään syrjään jääneitä tulemaan uudelleen osallisiksi esimerkiksi työstä, vapaa-ajan harrastuksista sekä koulutuksesta. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2003, 15.)

Syrjäytymisen taustalla ovat usein sosiaaliset riskit, kuten varattomuus, terveyden heikentyminen, työttömyys, asunnottomuus, koulutuksen riittämättömyys tai muut sosiaaliset ongelmat (Sosiaali- ja terveysministeriö 2003, 15). Pitkäaikaistyöttömät ovat syrjäytymisen osalta riskiryhmä, sillä suomalainen yhteiskunta korostaa työn merkitystä. Työn avulla ihminen kokee itsensä hyödylliseksi, tarpeelliseksi ja osaksi yhteiskuntaa. Työ laajentaa ihmisen sosiaalista verkostoa ja tuo taloudellista turvaa. Työttömyyden seurauksena yksilön sosiaalinen verkosto saattaa pienentyä ja taloudellinen tilanne heikentyä. Pitkäaikaistyöttömyyden myötä myös ammattitaito saattaa heikentyä, joka vaikeuttaa työllistymismahdollisuuksia. (Ihalainen & Kettunen 2006, 19.)

Syrjäytymisen riskejä ei voida kokonaan poistaa. Riskien toteutumisesta aiheutuvien ongelmien laajuuteen sekä syvyyteen sekä syrjäytymisriskien kasautumiseen yksilötasolla voidaan kuitenkin vaikuttaa vähentävästi esimerkiksi sosiaali-, terveys-, työllisyys-, asunto- ja talouspoliittisten toimenpiteiden avulla. Syrjäytymisen riskejä voidaan vähentää esimerkiksi toimeentuloturvasta huolehtimalla, terveyttä ja hyvinvointia edistämällä, helpottamalla työmarkkinoille pääsyä sekä turvaamalla riittävä koulutustaso. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2003, 15, 40–45.)

Syrjäytymisen kannalta tärkeää on etenkin pitkäaikaistyöttömyyden ehkäiseminen ja vaikeasti työllistettävien työllistäminen. Lyhytaikaisella työttömyydellä ei ole välittömästi vakavia seurauksia. Pitkäaikainen työttömyys ja työstä syrjäytyminen voivat kuitenkin johtaa vakaviin taloudellisiin ja sosiaalisiin ongelmiin. Pitkäaikais- ja toistuvaistyöttömät ovat syrjäytymisen osalta riskiryhmä ja tarvitsevat kohdennettuja toimenpiteitä. Kohdennetuilla toimenpiteillä voidaan puuttua tilanteisiin, joissa on voimakas syrjäytymisen riski tai syrjäytymistä on jo tapahtunut. Etupäässä toimenpiteet ovat korjaavia, mutta niillä pyritään myös estämään syrjäytymisen riskin pahenemista. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2003, 18, 34; Raunio 2006, 129.)

Juhila (2006, 50–64) määrittelee sosiaalityötä liittämisen ja kontrollin näkökulmasta. Tällöin sosiaalityön tehtävänä on liittää asiakkaita yhteiskuntaan ja tarvittaessa kontrolloida niitä, joiden liittäminen on hankalampaa. Liittämistoimien tavoitteena on syrjäytyneiden liittäminen osaksi yhteiskuntaa. Työttömyys nähdään yhtenä syrjäytymisen riskitekijänä, jolloin liittämisen välineeksi muodostuu työllistäminen.

Raunio (2006, 46, 83) mukaan yhteiskuntapoliittinen näkökulma korostaa työntekoa yhteiskuntaan integroimisen välineenä. Sosiaalityöltä edellytetään osallistumista syrjäytymisuhassa olevien asiakkaiden integroimiseen työelämään. Käytännössä tämä tarkoittaa aktiivisia toimenpiteitä. Syrjäytymiskeskustelun yhteydessä on alettu kuitenkin entistä enemmän kiinnittämään huomiota yksilölliseen vastuuseen. Tämä tarkoittaa, että myös syrjäytyneiden ja syr-

jäytymisriskissä olevien omaa vastuuta tilanteestaan irtautumisessa on alettu korostaa. Aktivoivat toimenpiteet ovat hyvä esimerkki asiakasta vastuuttavista toimenpiteistä.

3.2 Aktivointi

Vuonna 2001 tuli voimaan laki kuntouttavasta työtoiminnasta. Lain myötä kuntien peruspalveluiden sosiaalityö nousi keskiöön aktivoinnissa, viranomaisyhteistyössä sekä työllistämisessä. (Kananaja ym. 2007, 123–124.) TTT-ryhmän yhtenä tavoitteena oli osallistujien aktivointi. Aktivointi on noussut keskeiseksi sosiaalityön tavoitteeksi ja ryhmämme oli osa aikuissosiaalityössä tehtävää aktivointityötä.

Työttömien aktivointiohjelmat nousivat yleisiksi linjauksiksi Euroopassa 1990-luvulla. Aktivoinnin pääasiallisena tavoitteena on palauttaa työttömät sosiaaliturvan piiristä työhön ja siten vähentää sosiaaliturvakustannuksia sekä lieventää työttömyyden negatiivisia vaikutuksia. Aktivointipolitiikan yleisenä tavoitteena on katkaista pitkäaikaistyöttömyys ja siitä seuraava toimeentuloturvariippuvuus erilaisin aktivoivin menetelmin. Perinteisinä aktivoivina toimenpiteinä ovat koulutus, työharjoittelu sekä tukityö. Kritiikkiä aktivointi on saanut osakseen työttömyysongelman yksilöllistämisessä sekä velvoittavuudessaan. Pahimmillaan on katsottu, että velvoitteiden tiukka soveltaminen voi huonontaa heikoimmassa asemassa olevien tilannetta. (Ala-Kauhaluoma, Keskitalo, Lindqvist & Parpo 2004, 26–28.)

Aktivointi voidaan määritellä toimenpiteiden kokonaisuudeksi, jonka avulla asiakkaan työllistymistä edistetään. Toimenpiteet voivat olla toimeentuloturvan tiukennoksia ja lisäehtojen asettamista etuuksien saamiselle sekä varsinaisia aktivoivia toimenpiteitä, kuten työllistämistoimenpiteitä, koulutusta ja kuntoutusta. Aktivointia toteutetaan sekä palkkioiden että sanktioiden kautta. Sanktioilla pyritään tekemään työ houkuttelevammaksi vaihtoehdoksi sosiaalietuuksien sijaan. Aktivointitoimien myötä oikeus vähimmäisturvaan on kytketty entistä tiiviimmin työn tekemiseen. (Juhila 2006, 58–59.)

Raunio (2004, 225–227) määrittelee aktivoinnin tavoitteeksi estää työmarkkinoilta syrjäytyminen ja katkaista syrjäytymiskierre. Aktivointityön on kuitenkin todettu merkitsevän työttömiin kohdistettua kovempaa kontrollia ja kurinpitoa sekä sosiaalisten oikeuksien kaventamista. Lisäksi aktivoinnin nähdään muodostavan eräänlainen kastijako, joka erottelee toisistaan ihmiset, jotka pystytään palauttamaan takaisin työelämään sekä ne, jotka eivät ole palautettavissa. Erottelu voidaan nähdä kuitenkin myös myönteisessä valossa. Sen avulla voidaan saada paremmin näkyviin vaikeasti aktivoitavien ongelmalliset tilanteet, jonka jälkeen voidaan keskittyä selvittämään toimenpiteitä heidän tilanteiden helpottamiseksi.

Ala-Kauhaluoman ym. (2004, 55–61) tutkimuksessa tuli ilmi, että vaikka kuntouttava työtoiminta -lain tavoitteet työllistymisen edistämisestä ja syrjäytymisen ehkäisystä olivat hyviä, keinot tavoitteiden saavuttamiseksi olivat riittämättömiä. Työttömille pystyttiin tarjoamaan usein vain määräaikaisia ratkaisuja. Lain kannalta ongelmallista on myös pitkäaikaistyöttömiä suuri määrä. Aktivointitoimien tekeminen kaikille siihen oikeutetuille lain määräaikaisten kriteerien puitteissa ei välttämättä ole mahdollista suurten asiakasmäärien vuoksi.

Matti Tuusa on tutkinut aktivointia sosiaalityön ammattikäytäntönä. Laki kuntouttavasta työtoiminnasta toi työllisyysasiat kiinteäksi osaksi sosiaalityötä. Tutkimuksessaan Tuusa on haastatellut aktivoinnin parissa työskenteleviä sosiaalityöntekijöitä. Tutkimuksen tulosten mukaan sosiaalityöntekijät kokivat ristiriitaa aktivoinnin tavoitteiden ja keinojen välillä. Sosiaalitoimen puolelle on kuntouttava työtoiminta lain myötä saatu niukasti lisäresursseja. Uusien asiakkaiden sosiaalista toimintakykyä edistäviä palveluja tulisi kuitenkin kokoajan kehittää. Sosiaalityöntekijöiden mielestä tavoitteiden ja keinojen välistä ristiriitaa lisää myös se, että lain avulla kuvitellaan ratkaistavan pitkäaikaistyöttömyys ja siitä johtuvat ongelmat. Tavoitteet työllistymiselle ja toimeentulokiasiakkaiden vähentämiselle ovat korkeat, mutta sosiaalityöntekijät kokivat, että heidän asiakkaiden on vaikea päästä tällaisiin tavoitteisiin. Haastateltujen sosiaalityöntekijöiden mielestä tulisi aktivoinnissa ensisijaisesti korostaa esimerkiksi elämänhallinnan lisäämistä työllistämisenäkökulman sijaan, koska suurelle osalle sosiaalitoimen kautta aktivointiin ohjautuvista asiakkaista työllistyminen avoimille työmarkkinoille on epärealistista. (Tuusa 2005a, 66, 74.)

Sosiaalitoimessa aktivointityö on pitkälti merkinnyt uusien työkäytäntöjen luomista. Tarvitaan uusia työkäytäntöjä, työmenetelmiä sekä uudenlaista osaamista. Aktivointityö vaatii muun muassa entistä enemmän voimavara- ja ratkaisukeskeisen, kuntouttavan, verkostotyön sekä palveluohjauksen työotteiden tuntemista. Tutkimuksessa haastatellut sosiaalityöntekijät olivat huolissaan siitä, ettei varsinkaan pääkaupunkiseudulla pystytä nykyisillä resursseilla tarjoamaan kaikille tukea tarvitseville paneutuvaa työtettä. Sosiaalitoimistojen työntekijät kokivat, että pyrkimys kokonaisvaltaiseen kuntoutukseen ja nykyiset asiakasmäärät sekä epärealistiset odotukset ovat ristiriidassa keskenään. (Tuusa 2005a, 68–69)

Merja Latvala (2007) on tutkinut pro gradussaan sosiaalitoimen mahdollisuutta katkaista toimeentulotuen pitkäaikaisasiakkuuden kierre. Kohderyhmänä olivat nimenomaan toimeentulotuen työttömät asiakkaat. Yksi keskeisin tutkimustulos oli, että kauan toimeentulokiasiakkaana olevan mahdollisuudet päästä kiinni niin sanottuun normaaliin elämään pienenevät kaiken aikaa ilman tukea ja ohjausta. Mitä kauemmin asiakas on ollut toimeentulotuen asiakkaana, sitä suurempi tarve hänellä on sosiaaliseen tukeen, neuvontaan ja ohjaukseen.

Latvalan (2007) saamien tulosten perusteella voidaan todeta toimeentulotukiasiakkailta olevan selviä puutteita työnhakutiedoissa ja -taidoissa. Tutkimuksen mukaan toimeentulotukityöstä puuttuu tavoitteellinen ja arvioiva työote. Tutkimuksesta saatujen tulosten mukaan asiakkaat toivovat moniammatillista yhteistyötä eri tahojen kesken muutoksen eteen. Asiakkaat uskovat, että asiantuntijoilla on tietoa, joka auttaa heitä muuttamaan tilannettaan.

Espoon työllisyyspoliittinen ohjelma 2008 - 2010:n mukaan työllistämistoimenpiteitä kohdennetaan kolmen painopisteen mukaisesti: panostamalla osaavan työvoiman saatavuuteen, torjumalla vaikeasti työllistyvien sekä erityisryhmien työttömyyttä sekä välityömarkkinoita kehittämällä. Vaikeassa työmarkkinatilanteessa olevien työllistymisen tukeminen täsmennetään kyseisessä ohjelmassa nuorten syrjäytymisen ehkäisyn panostamiseen, toiminnan tehostamiseen ja vahvistamiseen, riittäviin resursseihin sekä yhteistyöhön. Ne työttömät, jotka ovat pudonneet toimeentulotuen asiakkaiksi tarvitsevat laaja-alaisia, moniammatillisia ja räätälöityjä palveluita. Esimerkkeinä näistä palveluista ovat välityömarkkinat, työllistämiskoulutus, kuntouttava työtoiminta ja työpajatoiminta. (Espoon kaupunki, Työvoiman palvelukeskus & Työvoimatoimisto 2007, 5–9.)

3.3 Elämänhallinta

Vaikka työttömyys on riski syrjäytymiselle, se ei kuitenkaan tarkoita, että työttömät olisivat syrjäytyneitä. Kyse on myös elämänhallinnasta, eli kuinka ihminen pystyy järjestämään elämänsä uudelleen, kun hänellä ei ole enää työtä, joka rytmittäisi arkea ja antaisi sosiaalista ja taloudellista tukea. (Ihalainen & Kettunen 2006, 19.) TTT-ryhmän avulla pyrittiin vaikuttamaan positiivisesti osallistujien elämänhallintaan sekä antamaan heille välineitä elämänhallinnan lisäämiselle.

Elämänhallinnan käsite pitää sisällään useita eri osatekijöitä ja ulottuvuuksia, joista yksi on hallinnan ja pystyvyyden tunne. Tällä tarkoitetaan usein luottamusta omaiin mahdollisuuksiin vaikuttaa omalla toiminnallaan omaan elämään. Toisenlainen hallinnan muoto on elämäntapahtumien hyväksymistä ja ymmärtämistä ja luottamusta siihen, että vaikeistakin tilanteista on mahdollista selviytyä omin avuin tai ystävien ja muiden tahojen tuella. (Järvikoski & Härkäpää 2004, 129.) Hallintakäsitys voi olla joko sisäinen tai ulkoinen. Kun ihminen uskoo omaiin mahdollisuuksiin vaikuttaa tapahtumiin, on hallintakäsitys sisäinen. Hallintakäsitys on ulkoinen silloin, kun ihminen ei usko omaan vaikutusmahdollisuuksiinsa, vaan ennemminkin muiden ihmisten mahdollisuuksiin vaikuttaa tapahtumiin. (Järvikoski 1996, 100–101.)

J.P. Roos (1987, 65) jakaa elämänhallinnan ulkoiseen ja sisäiseen elämänhallintaan. Ulkoinen elämänhallinta on Roosin mukaan sitä, että ihmisen itselleen asettamat tavoitteet pääsevät toteutumaan eikä mitään sellaista odottamatonta mikä suuresti vaikuttaisi elämän kulkuun

ole tapahtunut. Ulkoinen elämänhallinta toteutuu kun ihminen pystyy pääosin ohjaamaan elämänsä kulkua ilman, että siihen vaikuttavat monet hänestä riippumattomat tekijät. Ulkoi-
sen elämänhallinnan tavoittelu voidaan nähdä taloudellisen ja henkisen turvallisuuden tavoit-
teluna.

Sisäinen elämänhallinta on Roosin (1987, 66) mukaan ihmisen kykyä sopeutua riippumatta siitä mitä hänelle tapahtuu. Sisäisen elämänhallinnan kannalta ratkaisevaa on, kuinka ihminen sopeutuu ja suhtautuu dramaattisiin tapahtumiin elämässään. Sisäinen elämänhallinta on opittavissa ja se alkaa jo lapsuudessa.

Ulkoinen elämänhallinta liittyy elämän perusasioihin, esimerkiksi työhön, toimeentuloon, asumiseen ja perheeseen. Sisäisellä elämänhallinnalla tarkoitetaan ihmisen omaa kokemusta elämän hallittavuudesta ja eheydestä. Sisäinen elämänhallinta on koetuksella usein silloin, kun elinolot tai elämäntilanne muuttuvat. Työttömyys on tilanne, joka vaatii sopeutumista uuteen tilanteeseen, epävarmuuden sietokykyä ja kykyä uudistua. (Ihalainen ja Kettunen 2006, 11.)

Työttömyys vaikuttaa ihmisen elämänhallintaan monella tavalla. Välittömästi se vaikuttaa ihmisen toimeentuloon, mutta välillisesti koko elämäntapaan. Taloudellisten ongelmien lisäksi työttömyys saattaa näkyä itsetunto-ongelmina, ahdistuksena ja sosiaalisista verkostoista syrjäytymisenä. Työtön saattaa tuntea syällisyyttä työttömyydestään ja tuntea, ettei ole hyödyllinen tai tarpeellinen yhteisön jäsen. Työttömyyden pitkittyessä työtön etäännyy kauemmaksi koko ajan muuttuvilta työmarkkinoilta ja näin ollen työllistymisen kynnyksen kasvaa. Työttömyyden pitkittyessä työtön ajautuu yhä enemmän viranomaisten verkostoon, jolloin tunne omasta elämänhallinnasta ja mahdollisuuksista vaikuttaa siihen saattavat heikentyä. (Kettunen ym. 2002, 72.)

Raunio (2000, 72) puhuu postmodernin maailman vaikutuksesta elämänhallinnalle. Postmodernille maailmalle on ominaista elämän pirstoutuminen, pysyvä tilapäisyys, lisääntyvä epävarmuus, uudenlaiset riskit sekä uhat. Nämä asettavat haasteita ihmisten arkipäiväiselle selviytymiselle. Postmodernissa maailmassa korostuu voimistuva yksilöllisyys ja entistä suuremman merkityksen saavat yksilölliset lähtökohdat sekä ihmisen yksilölliset valinnat. Ihmiset kohtaavat uudenlaiset riskit ja uhat entistä yksilöllisemmin ja joutuvat pohtimaan elämäänsä epävarmassa ja muuttuvassa maailmassa.

Juhilan (2006, 61–63) mukaan elämänhallinta on syrjäytyneiden yhteiskuntaan liittämisen päämäärä. Työllistyminen voi olla väline elämänhallinnan saavuttamiselle tai ainakin se yleensä vaikuttaa positiivisesti elämänhallintaan. Kun sosiaalityötä tarkastellaan syrjäytymi-

sen ja liittämisen näkökulmasta, muodostuu sosiaalityön keskeiseksi tehtäväksi asiakkaiden elämänhallinnan vahvistaminen.

3.4 Voimaantuminen

Yksi TTT-ryhmän keskeinen tavoite oli mahdollistaa osallistujien voimaantuminen ja vahvistaa tunnetta, että ihminen itse on keskeinen toimija omassa elämässään. Voimaantuminen on käänös englanninkielisestä sanasta empowerment. Empowerment-käsitteelle on olemassa useita suomenkielisiä käännöksiä. Järvikoski & Härkäpää (2004) käyttävät käsitettä valtaistuminen. Muita käännöksiä ovat esimerkiksi voimaantuminen sekä voimavaraistaminen. Opin- näytetyössämme käytämme käsitettä voimaantuminen.

Vilén, Leppämäki & Ekström (2002, 26, 274) kuvaavat voimaantumista sisäisenä voimantunteena, joka syntyy ihmisten omien oivallusten ja kokemusten kautta. Vuorovaikutus muiden kanssa on merkittävä tekijä voimaantumiselle, sillä voimaantumista tapahtuu myös sosiaalisessa prosessissa. Voimaantumisen tunne syntyy, kun ihminen oivaltaa ja ymmärtää jonkin asiayhteyden oman kokemuksensa kautta ja kun hän toimii ja kokee onnistuvansa sekä olevansa hyväksytty.

Voimaantuminen sisältää usein ajatuksen itsensä ja muiden vapauttamisesta, energian lisääntymisestä tai kasvuprosessista. Yksilöllisellä tasolla voimaantuminen voi ilmentyä itseluottamuksena, hallinnan tunteena ja kriittisenä tietoisuutena itsestä suhteesta ympäristöön. Voimaantuminen on kuitenkin enemmän kuin psyykinen, emotionaalinen tai kognitiivinen prosessi. Yksilön sisäisten prosessien ohella voimaantuminen merkitsee sellaisia muutoksia olosuhteissa, jotka johtavat myös käytännön toiminnassa näkyviin muutoksiin. (Järvikoski & Härkäpää 2004, 131.)

Konkreettiset elämäntapahtumat ja olosuhteiden muutos lisäävät hallinnan tunnetta. Ihmisen kokemukset siitä, että vaikeuksista on mahdollisuus selviytyä ja saada aikaan toivottua muutosta elämäntilanteeseen, muodostavat pohjan voimaantumiselle. Parhaiten voimaantumista tapahtuu, kun ihmisellä on mahdollisuus osallistua häntä koskeviin asioihin ja vaikuttaa tulevien tapahtumien suunnitteluun ja toteutukseen sekä saada niiden aikana onnistumisen kokemuksia. (Järvikoski & Härkäpää 2004, 133–134.)

Judi Chamberlinin (1997, 43–46) mukaan voimaantuminen sisältää eri osa tekijöitä. Eri osatekijöitä voimaantumisessa ovat esimerkiksi saada valtaa tehdä päätöksiä, saada tietoa ja resursseja, saada vaihtoehtoja, joista tehdä valintoja, toiveikkaus, oppia ajattelemaan kriittisesti, tuntee olevansa osa ryhmää, ymmärtää omia oikeuksiaan, saada aikaan muutosta omas-

sa elämässä, oppia taitoja, joita pitää tärkeänä, kasvu ja muutos, joka ei lopu ja on itsestä lähtevää sekä myönteinen minäkuva.

Juha Siitonen on tutkinut voimaantumista ja sen pohjalta hän on luonut voimaantumisteorian. Siitosen mukaan voimaantuminen on ihmisestä itsestään lähtevä prosessi, jota toinen ihminen ei voi tuottaa. Ainoastaan ihminen itse voi löytää omat voimavaransa, mutta voimaantumiseen liittyy myös sosiaalinen puoli. Siitonen määrittelee voimaantumisen sekä henkilökohtaiseksi että sosiaalisesti prosessiksi. Hänen mukaansa voimaantuminen mahdollistuu parhaiten ympäristössä, jossa ihminen kokee ilmapiirin turvalliseksi, itsensä hyväksytyksi ja asemansa tasa-arvoiseksi. Voimaantuminen voi siten olla jossain toisessa ympäristössä todennäköisempää kuin toisessa. Voimaantuminen ei myöskään ole pysyvä tilanne, sillä ihmisen elämäntilanteet muuttuvat koko ajan ja niillä on vaikutusta voimaantumisprosessissa. Voimaantunut ihminen on itse itseään määräävä sekä vapaa ulkoisista pakoista ja hän on löytänyt voimavaran. (Siitonen 1999, 93.)

Siitonen tutkimuksessa voimaantumisen ydinkäsite on sisäinen voimaantunne. Tämä pitää sisällään eri kategorioita, joita ovat vapaus, vastuu, arvostus, luottamus, konteksti, ilmapiiri ja myönteisyys. Valinnanvapaus ja vapaaehtoisuus ovat merkityksellisiä sisäisen voimaantumisen rakentumisessa. Ratkaisevassa asemassa ne ovat etenkin voimaantumisprosessin alkuvaiheissa, mutta vaikuttavat myös voimaantumisprosessin vahvistumiseen. Luottamus omiin kykyihin selviytyä erilaisista haasteista on myös merkittävä tekijä sisäisen voimaantumisen rakentamisessa ja ylläpitämisessä. Ilmapiirillä on keskeinen vaikutus sisäisen voimaantumisen syntyymiseen. Turvalliseksi, luottamukselliseksi ja hyväksytyksi koettu ilmapiiri vaikuttaa voimavarojen lisääntymiseen. Sisäisen voimaantumisen saavuttaneesta heijastuu myönteisyys, joka näkyy muun muassa myönteisenä asennoitumisena ja arvostuksena. (Siitonen 1999, 63, 68, 74, 76.)

Siitosen (1999, 116–157) mukaan voimaantumiseen liittyy osaprosesseja, jotka jaotellaan kategorioihin päämäärät, kykyuskomukset, kontekstiuskomukset ja emootiot. Voimaantumisen kannalta on tärkeää, että ihminen voi vapaasti asettaa itselleen päämääriä. Voimaantumista edistää ihmisen omat uskomukset kykyihinsä. Minäkäsitys, itseluottamus ja itsearvostus ovat tärkeitä tekijöitä voimaantumisprosessissa. Kontekstiuskomukset ovat olennaisia sekä voimaantumisen että päämäärien asettamisen ja niihin pyrkimisen suhteen. Luottamuksellinen ilmapiiri koetaan voimavaroja vapauttavaksi ja silloin ihmisen on helpompi pyrkiä asettamiinsa päämääriin. Ihmisen kokema arvostus, luottamus, kunnioitus ja hyväksytyksi tuleminen edesauttavat voimaantumista. Emootiot toimivat johtolankoina ihmisen arvioidessa mahdollisuuksiaan asettaa ja saavuttaa päämääriä. Ihmisen oma toiveikkuus ja positiivisuus ovat merkityksellisiä voimavarojen vapautumiselle. Voimaantumisen kannalta yksilön onnistumisen kokemukset ovat tärkeitä. Onnistumisen kokemuksia saavuttaakseen ihmisen on uskottava itseensä ja siihen, mitä hän tekee.

4 Tiedonhankinnan toteutus

Seuraavassa esittelemme opinnäytetyömme toteutuksen. Opinnäytetyömme on laadullinen tutkielma ja tiedonhankintamenetelmänä on käytetty teemahaastattelua. Haastattelimme TTT-ryhmän neljä osallistujaa, jotka kävivät ryhmän alusta loppuun.

4.1 Opinnäytetyön tavoite ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyömme tavoitteena on tuottaa tietoa TTT-ryhmän vaikutuksista osallistuneiden elämässä. Ryhmän tavoitteena on ollut aktivoida osallistujia ja lisätä heidän voimaantumistaan sekä elämänhallintaansa. Opinnäytetyömme tavoitteena on tuottaa tietoa, jonka kautta voidaan tarkastella, ovatko ryhmälle asetetut tavoitteet toteutuneet. Opinnäytetyömme tarkoituksena on myös tuottaa tietoa, joka tukee pohdintaa siitä, tulisiko TTT-ryhmä vakiinnuttaa osaksi Espoon keskuksen aikuissosiaalityötä ja onko ryhmä toimiva tällaisessa muodossa.

Opinnäytetyön tavoitteisiin vastataan seuraavien tutkimuskysymyksiin kautta:

1. Mitä ryhmään osallistajat kertovat ryhmän vaikutuksista omaan elämäänsä?
2. Miten ryhmä on tukenut voimaantumista, elämänhallintaa ja aktivoitumista?
3. Mitkä tekijät ovat mahdollisesti vaikuttaneet ryhmälle asetettujen tavoitteiden toteutumiseen?

Alun perin tutkimuskysymyksiä oli kaksi. Aineistosta nousi kuitenkin esiin ilmaisuja, jotka kuvasivat niitä tekijöitä, jotka ovat mahdollisesti vaikuttaneet ryhmälle asetettujen tavoitteiden toteutumiseen. Tarkoituksenamme oli myös tuottaa opinnäytetyöllämme tietoa ryhmän tavoitteiden toteutumisesta. Tämän vuoksi oli mielestämme tarkoituksenmukaista lisätä kolmas kysymys.

4.2 Kohdejoukko

Haastateltavien valinnassa tulee miettiä mitä ollaan tutkimassa. Haastateltavat valitaan yleensä tutkittavaa asiaa koskevan asiantuntemuksen tai kokemuksen perusteella, jolloin haastateltavalla on omakohtainen kokemus tutkittavasta asiasta. (Vilka 2005, 114.)

TTT-ryhmä suunnattiin Espoon keskuksen alueen työttömille toimeentulotuen asiakkaille. Opinnäytetyömme kohdejoukko muodostuu ryhmään osallistuneista henkilöistä. Ryhmään

osallistujista neljä kävi ryhmän loppuun asti ja heiltä kysyttiin kiinnostusta osallistua opinnäytetyömme haastatteluun. Kaikki neljä osallistujaa osoittivat kiinnostuksensa haastatteluun osallistumisesta. Tutkimusaineistomme koostuu ryhmään osallistuneiden haastatteluista.

4.3 Laadullinen tutkimus

Laadullinen tutkimus on luonteeltaan kokonaisvaltaista tiedonhankintaa, jossa ihmistä suositetaan tiedonkeruun välineenä. Lähtökohtana laadullisessa tutkimuksessa on todellisen elämän kuvaaminen ja pyrkimyksenä on löytää ja paljastaa tosiasioita. Laadullisella tutkimuksella ei pyritä teorian tai hypoteesin testaamiseen, vaan aineistoa tarkastellaan monipuolisesti ja yksityiskohtaisesti. Tavoitteena on tuoda esiin tutkittavien näkökulma. Tilastollisen yleistysten sijaan laadullisessa tutkimuksessa pyritään ymmärtämään jotain tapahtumaa syvällisemmin, saamaan tietoa jostakin ilmiöstä tai etsimään uusia teoreettisia näkökulmia tapahtumiin tai ilmiöihin. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2006, 152–155; Hirsjärvi & Hurme 2006, 59.)

Laadullisen tutkimuksen aineiston tieteellisyyden kriteeri ei ole määrä vaan sen laatu. Laadullisessa tutkimuksessa tutkittavien määrän ei tarvitse olla suuri, vaan olennaista on aineiston mahdollisimman perusteellinen analyysi. (Eskola & Suoranta 1999, 18.) Opinnäytetyömme on laadullinen tutkimus. Tarkoituksemme on tutkia osallistujien yksilöllisiä kokemuksia eikä tuloksilla pyritä yleistettävyyteen, sillä kohdejoukko on pieni. Haluamme opinnäytetyömme avulla tuoda esiin osallistujien näkökulman ryhmän vaikutuksista. Tähän tarkoitukseen laadullinen tutkimus on sopiva menetelmä.

Laadullisen tutkimuksen yleisimpiä aineistonkeruumenetelmiä ovat haastattelu, kyselyt, havainnointi ja erilaisiin dokumentteihin perustuva tieto. Menetelmiä voidaan käyttää vaihtoehtoisina, rinnakkain tai yhdisteltyinä tutkittavan ongelman mukaan. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 73). Olemme opinnäytetyössämme käyttäneet aineistonkeruumenetelmänä teemahaastattelua.

4.4 Teemahaastattelu

Haastattelu on tutkimusmenetelmänä joustava ja sopii moniin erilaisiin tutkimustarkoituksiin. Haastattelussa tutkijan tehtävänä on välittää kuvaa haastateltavan ajatuksista, käsityksistä, kokemuksista ja tunteista. Haastattelussa ollaan vuorovaikutuksessa haastateltavan kanssa, joten haastattelun aikana on mahdollisuus suunnata tiedonhankintaa itse tilanteessa. Kielellisessä vuorovaikutuksessa myös vastausten taustalla olevat motiivit on mahdollista saada esiin. Vuorovaikutuksessa myös ei-kielelliset vihjeet auttavat ymmärtämään haastateltavan antamia vastauksia. (Hirsjärvi & Hurme 2006, 34,41.) Erilaisia haastattelutyppejä ovat avoin haastat-

telu, teemahaastattelu ja strukturoitu haastattelu eli lomakehaastattelu (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2005, 196–198).

Teemahaastattelua kutsutaan myös puolistrukturoiduksi haastatteluksi. Teemahaastattelussa haastattelu etenee tiettyjen keskeisten teemojen varassa. Haastattelun teemat ovat kaikille haastateltaville samoja. Teemahaastattelu tuo tutkittavien äänen kuuluviin. Keskeisintä ovat ihmisten tulkinnat asioista ja heidän asioille antamat merkitykset. Haastattelussa luodaan myös uusia ja yhteisiä merkityksiä. (Hirsjärvi & Hurme 2006, 47–49.)

Teemahaastattelussa tutkimusongelmasta poimitaan keskeiset aiheet eli teema-alueet, joita haastattelussa tulisi käsitellä, jotta saadaan vastaus tutkimusongelmaan. Haastattelijan tehtävänä on huolehtia, että haastateltava pysyy annetuissa teemoissa. (Vilka 2005, 101–103.) Teemahaastattelun aihepiirit eli teemat ovat etukäteen määriteltäviä. Haastattelija varmistaa, että kaikki etukäteen määritellyt teemat tulee käytyä läpi haastateltavan kanssa. Teemojen järjestys ja laajuus voivat kuitenkin vaihdella. Haastattelijalla on tukilista asioista, joita haastattelussa tulee käsitellä, mutta ei valmiita kysymyksiä. (Eskola & Vastamäki 2001, 26–27.)

Teemahaastattelu on eräänlainen keskustelu. Keskustelu tapahtuu tutkijan aloitteesta sekä usein myös tutkijan ehdoilla. Tutkija pyrkii kuitenkin saamaan selville haastateltavalta häntä kiinnostavat sekä tutkimuksen aihepiiriin kuuluvat asiat. Teemahaastattelu perustuu vuorovaikutukseen. (Eskola & Vastamäki 2001, 24.)

Valitsimme aineistonkeruumenetelmäksi teemahaastattelun. Teemahaastattelun avulla saadaan vastauksia tutkimuskysymyksiimme ja annetaan samalla tilaa tutkittavan näkökulmalle. Teemahaastattelu ei ole täysin strukturoitu, joka antoi meille haastattelijoina vapautta ohjata haastateltavaa tarvittaessa, selventämään kysymystä ja esittämään tarkentavia lisäkysymyksiä. Teemahaastattelun ennalta määritellyt teemat helpottivat pysymään aiheessa ja hankkimaan tietoa aiheeseemme liittyen. Teemahaastattelun keskustelunomaisuus tuki myös sen valitsemista tiedonkeruumenetelmäksi, koska haastateltavat olivat meille tuttuja ryhmän ajalta, joten odotettavissa oli, että haastattelu muodostuisi keskustelunomaiseksi.

Teemahaastattelurungon (liite 1) avulla haimme vastauksia tutkimuskysymyksiimme. Teemat nousivat teoreettisesta perustastamme ja opinnäytetyömme tutkimuskysymyksistä. Teemahaastattelurungon laadinnassa on hyödynnetty voimaantumisen ja elämänhallinnan teorioita. Voimaantumista ja elämänhallintaa eivät ole käsitteinä puhekielessä yleisiä. Voimaantumista ja elämänhallintaa kysyttäessä tuli kiinnittää huomiota siihen, että kysymys olisi helposti ymmärrettävissä ja samalla sen avulla saataisiin vastauksia tutkimuskysymyksiimme.

4.5 Haastattelujen toteutus

Teemahaastattelussa haastattelijalta vaaditaan tehtäväkeskeistä toimintaa, jossa tutkimuksen kannalta tärkeän informaation hankkiminen on etusijalla. Ammattiroolissa haastattelijan tehtävänä on myös kommunikaation helpottaminen ja luottamuksellisuuden osoittaminen. Haastattelijan haasteena onkin samanaikainen osallistujan sekä tutkijan rooli, jossa puolueettomuus on edellytyksenä tutkimuksellisuudelle. (Hirsjärvi & Hurme 2005, 97–98.)

Olimme miettineet rooliamme etukäteen tarkasti ennen haastattelujen toteuttamista. Pohdimme olemmeko kumpikin niin sanotusti päävastuussa haastatteluissa vai toimiiko toinen haastatteluissa haastattelijan roolissa ja toinen enemmän tarkkailijana ja tarvittaessa esittää lisäkysymyksiä. Päädyimme viimeksi mainittuun vaihtoehtoon, koska olimme haastattelijoina aloittelijoita. Toinen voisi näin tukea toista, jos kokee, että jotain on jäänyt kysymättä. Ensimmäisen haastattelukerran jälkeen huomasimme tämän toimivaksi tavaksi ja jokainen haastattelu toteutettiin samalla tyylillä.

Haastattelua suunniteltaessa on mietittävä haastattelun ajankohtaa, paikkaa, likimääräistä kestoja ja haastattelun välineistöä. Haastattelupaikan valinnassa merkityksellisiä ovat muun muassa tutkimusongelma, tutkittava ilmiö, käytettävissä olevat resurssit ja haastateltavat. Teemahaastattelu edellyttää hyvää kontaktia haastateltavaan ja siksi haastattelupaikan vaatimuksiksi nousevat rauhallisuus ja haastateltavan tunne turvallisuudesta. Yhtenä vaihtoehtona on antaa haastateltavan ehdottaa haastattelupaikkaa. Haastattelu tulee tallentaa ja tallennustapaa pohdittaessa on mietittävä, miten aineisto tullaan käsittelemään. (Hirsjärvi & Hurme 2006, 73–75.)

Haastattelupaikkana toimi tila, jossa ryhmäkin kokoontui. Haastattelupaikan valintaa tuki se, että paikka oli osallistujille tuttu, joten uskoimme sen tuovan luontevuutta haastatteluun. Osallistujille annettiin kuitenkin myös mahdollisuus halutessaan itse ehdottaa haastattelupaikkaa. Haastattelut nauhoitettiin, koska aineiston analyysimenetelmäksi olimme valinneet sisällönanalyysin. Tarvittava välineistö oli hankittu hyvissä ajoin etukäteen ja olimme tutustuneet nauhurin käyttöön. Haastattelujen kesto vaihteli puolesta tunnista tuntiin.

4.6 Opinnäytetyön aikataulu

Opinnäytetyöprosessi alkoi syksyllä 2008, jolloin päätimme ottaa TTT-ryhmän suunnittelun ja toteutuksen osaksi palveluinnovaatioiden harjoittelua ja kartoittaa ryhmän vaikutuksia opinnäytetyönämme. TTT-ryhmää suunniteltiin loppuvuodesta 2008, jolloin tavattiin myös tulevat yhteistyökumppanit. Tammikuussa 2009 lopullinen suunnitelma vahvistui ja mahdollisille osal-

listujille lähetettiin kutsut ryhmään. Ryhmän toiminta alkoi helmikuussa ja päättyi maaliskuussa.

Alkuvuonna 2009 työstimme opinnäytetyömme suunnitelmaa, joka hyväksyttiin huhtikuussa. Tämän jälkeen annoimme tutkimusluvan Espoon kaupungilta. Tutkimuslupa myönnettiin meille huhtikuussa 2009. Haastattelut toteutettiin huhti- ja toukokuun aikana. Kesän 2009 aikana haastattelut litteroitiin ja aineiston analyysi aloitettiin. Sisällönanalyysi valmistui syksyllä 2009. Opinnäytetyömme raportti valmistui syksyn 2009 aikana.

5 Aineiston analyysi

Laadullisen aineiston analyysillä pyritään selkiyttämiseen ja sitä kautta uuden tiedon tuottamiseen tutkittavasta asiasta. Aineisto pyritään tiivistämään kadottamatta sen sisältämää informaatiota. (Eskola & Suoranta 1998, 138.) Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, joka sopii käytettäväksi kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä. Sisällön analyysillä pyritään saamaan tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa sekä kuvaamaan aineiston sisältöä sanallisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 93–107.)

Hirsjärven ja Hurmeen (2006, 145–146) mukaan laadullisen tutkimuksen analysoinnin perustana on aineiston kuvaileminen. Kuvailemisella pyritään kartoittamaan henkilöiden, tapahtumien tai kohteiden ominaisuuksia tai piirteitä. Aineiston kuvauksessa olennaista on tutkimuksen tarkoitus sekä asiayhteyttä kuvaava tieto. Haastateltavien asioille antama merkitys voidaan tavoittaa oikein, jos konteksti on ymmärretty. Aineiston analyysi alkaakin usein jo haastattelutilanteessa, sillä haastattelija tekee haastattelun aikana havaintoja ilmiöstä.

Tuomi ja Sarajärvi (2002, 97–98) jakavat sisällönanalyysin aineistolähtöiseen, teoriasidonnaiseen sekä teorialähtöiseen analyysiin. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä tutkimusaineistosta luodaan teoreettinen kokonaisuus. Analyysiyksiköt valitaan aineistosta tehtävänasettelun ja tutkimuksen tarkoituksen mukaisesti. Aineistolähtöisen analyysin ongelmaksi muodostuu kuitenkin se, voidaanko kontrolloida, että aineiston analyysi tapahtuu tiedonantajien ehdoilla, eivätkä tutkijan ennakkokäsitykset vaikuta analyysiin. Teoriasidonnaisella analyysillä on pyritty ratkaisemaan aineistolähtöisen analyysin ongelmia. Teoriasidonnaisessa analyysissä on tiettyjä teoreettisia kytkentöjä ja teoria voi toimia apuna analyysin etenemisessä. Teoriasidonnaisessa analyysissä analyysiyksiköt valitaan myös aineistosta, mutta siinä aikaisempi tieto ohjaa tai auttaa analyysin tekemistä.

Sisällönanalyysi sopii käytettäväksi laadullisen tutkimuksen ja teemahaastattelun analyysimenetelmänä. Opinnäytetyössämme on käytetty teoriasidonnaista sisällönanalyysia. Haastattelu-

rungon laatimisessa ja saadun aineiston analyysissä on hyödynnetty elämänhallinnan ja voimaantumisen teorioita.

Laadullisen tutkimuksen aineistosta löytyy usein monia kiinnostavia asioista, joita etukäteen ei ole osattu ajatella. Kaikkea ei voida kuitenkaan tutkia yhdessä tutkimuksessa ja siksi tutkijan on rajattava aihe tarkkaan. Tästä tarkoin rajatusta aiheesta kerrotaan niin paljon kuin mahdollista. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 94.) Laadullisen aineiston analyysissä aineisto pyritään järjestämään sellaiseen muotoon, että sitä voidaan eritellä vastausten etsimiseksi tutkimuskysymyksiin. Laadullisen aineiston analyysi on uusien merkityksien rakentamista. (Eskola & Suoranta 2003, 225.) Olennainen osa aineiston analyysia on sen luokittelu. Luokittelu luo pohjan tai kehyksen, jonka varassa haastatteluaineistoa myöhemmin tulkitaan ja tiivistetään. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 147.)

Kun tutkimusaineisto on kerätty, se muutetaan tekstimuotoon. Aineiston tekstimuotoon muuttamista kutsutaan litteroinniksi. Tämä helpottaa aineiston ryhmittelyä ja luokittelua. (Vilka 2005, 115.) Luokiteltaessa aineistoa jäsennetään tutkittavaa ilmiötä vertailemalla aineiston eri osia toisiinsa. Aineistosta etsitään samankaltaisuuksia tai eroavaisuuksia. Aineistosta koodatut alkuperäisilmaisut pelkistetään. Samaa asiaa tarkoittavat käsitteet ryhmitellään ja yhdistetään yhdeksi luokaksi, joka nimetään luokkaa kuvaavalla käsitteellä. Luokittelussa yksittäiset tekijät sisällytetään yleisimpiin käsitteisiin, jolloin aineisto tiivistyy. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 111–113; Hirsjärvi & Hurme 2000, 147.)

Aloitimme aineistomme analyysin litteroimalla nauhoitetut haastattelut. Litteroitua aineistoa kertyi yhteensä 35 sivua. Litteroitua aineistoa luettiin läpi useita kertoja. Aineistosta poimittiin alkuperäisilmaukset, jotka vastasivat tutkimuskysymyksiin. Tämän jälkeen alkuperäisilmaukset pelkistettiin.

ALKUPERÄISILMAUS	PELKISTETTY ILMAUS
"Niin kuin sain vähän enemmän tietoa, niin kuin tästä suomalaisten velkaantumisen ja mahdollisesti myös niistä vaaroista jotka mahdollisesti odottavat minuakin."	Saanut enemmän tietoa suomalaisten velkaantumisen ja mahdollisista vaaroista
"No velkaneuvonnassa mä silleen sain sen tiedon et mullakin kun on toi tv-maksu josakin siellä et se saattaa tulla myöhemmin kummittelemaan takaisin. Et se oli tietenkin uutta tietoa. Tai sit jotain lisätietoa."	Velkaneuvonnasta saanut uutta/lisätietoa tietoa liittyen tv-lupamaksuun.
"Sain paljon uutta tietoa ja oon päässyt eteenpäin kaikissa asioissa."	Saanut paljon uutta tietoa ja päässyt eteenpäin kaikissa asioissa
"Ja sit toi velkaneuvoja juttukin oli tosi hyvä koska nyt kun sieltä tilattiin ne sitten kaikki nää ulosotosta ja sitten sieltä, no	Velkaneuvoja oli hyvä asia, uutta tietoa omista veloista

mikä tää nyt on, luottokunnasta tai täältä niin ne oli kyllä ihan, tuli ihan uutta tietoo et mäki olin arvioinu vähän eri lailla noi mun velat et kyl niin nyt onki sit pikkasen enemmän”	
---	--

Taulukko 1. Alkuperäisilmausten pelkistäminen

Pelkistetyistä ilmaisuista muodostimme alaluokkia. Tämän jälkeen alaluokista muodostettiin yläluokat. Yläluokkia muodostui yhteensä kahdeksan. Tämän jälkeen muodostui vielä kolme luokkaa, jotka olivat kolme tutkimuskysymystämme.

PELKISTETTY ILMAUS	ALALUOKKA
Saanut enemmän tietoa suomalaisten velkaantumisesta ja mahdollisista vaaroista	Ryhmästä saatu uutta tietoa
Velkaneuvonnasta saanut uutta/lisätietoa tietoa liittyen tv-lupamaksuun	
Saanut paljon uutta tietoa ja päässyt eteenpäin kaikissa asioissa	
Velkaneuvoja oli hyvä asia, uutta tietoa omista veloista	

Taulukko 2. Pelkistettyjen ilmaisujen luokittelu

ALALUOKKA	YLÄLUOKKA
Tietoa ei koeta tarpeelliseksi	Ryhmästä saatu tieto
Ei uutta tai kiinnostavaa tietoa	
Ryhmästä saatu uutta tietoa	
Ryhmästä saatu hyödyllistä tietoa	
Ryhmän merkitys tiedon saannille	

YLÄLUOKKA	YHDISTÄVÄ LUOKKA
Ryhmästä saatu tieto	Mitä osallistujat kertovat ryhmän vaikutuksista omassa elämässään?
Ryhmän jälkeinen muutos elämässä	
Ryhmä itsessään merkityksellinen	

Taulukko 3. Aineiston luokittelu

Olemme liittäneet opinnäytetyömme loppuun aineiston luokittelun kokonaisuudessaan (liite 3). Alkuperäisilmaisuja emme liittäneet työhömmе, koska koimme, että tämä voisi rikkoa haastatteluihin osallistuneiden anonyymiteettä.

6 Tulokset

Aineiston analyysilla muodostimme yhteensä kahdeksan pääluokkaa. Pääluokkia yhdisti kolme yhdistävää luokkaa, jotka olivat kolme tutkimuskysymystämme. Seuraavassa tarkastelemme saatuja tuloksia yksi tutkimuskysymys kerrallaan. Esittelemme saadut tulokset muodostamimme yläluokkien kautta.

6.1 Ryhmän vaikutukset osallistujien elämässä

Ryhmästä saatu tieto

Aineistostamme nousi esiin runsaasti tiedon saantia kuvaavia ilmaisuja. Ryhmästä saatu tieto näyttäytyi hyvin erilaisena. Osa osallistujista kuvaili saatua tietoa uudeksi tai hyödylliseksi. Hyödyllinen tieto oli muun muassa tietoa omasta terveydestä sekä tietoa, jota voi hyödyntää jatkossa omassa tilanteessa. Uuden tiedon kohdalla nousi esiin, että etenkin velkaneuvonnan kerta oli tarjonnut osallistujille uutta tietoa.

”Annettiin tietoa ja sit ite käyttää sen tiedon omaksi eduksi.”

Osassa ilmaisuja kävi kuitenkin ilmi, ettei ryhmästä saatua tietoa oltu koettu uudeksi, kiinnostavaksi tai tarpeelliseksi. Tietoa ei kuitenkaan sanottu yleisesti turhaksi, vaan osallistuja koki, ettei se ollut hänelle itselleen tai hänen tilanteessaan tarpeellista.

”Niillä vierailvilla et ei niillä ei kyll ollut semmosta asiaa mitä nyt tarvitsee”

Aineistosta tuli ilmi, että ryhmä oli ollut merkityksellinen osallistujan tiedon saannille. Tätä kuvattiin muun muassa sitten, että ilman ryhmää kyseinen tieto olisi jäänyt saamatta.

”No siin oli nää terveysjutut et sai kaikki tietää. Enhän mä ois mitään noista tienny ilman tätä juttua mikä täällä nyt olikaan.”

Yhtenäistä tässä luokassa oli kuvaukset ryhmästä saadusta tiedosta. Ryhmästä saatua tietoa kuvattiin sen laadun ja tarpeellisuuden kautta sekä ryhmän merkityksenä tiedon saannissa. Tiedon saanti käytettävissä olevista palveluista on osaltaan mahdollistanut osallistujien ohjautumisen eteenpäin.

Ryhmän jälkeinen muutos elämässä

Aineistosta kävi ilmi, että ryhmän jälkeen osallistujien elämässä oli tapahtunut muutosta. Osallistujat kuvasivat muutosta esimerkiksi edistymisenä omissa asioissa ryhmän jälkeen. Edistymistä omissa asioissa oli tapahtunut palveluihin aktivoitumisen kautta.

”Kokoajan on ollut jotain niinku edistystä”

Ryhmällä oli ollut vaikutusta myös osallistujien arkeen. Arjen tasolla tapahtunut muutos näkyi muun muassa rytmissä, heräämisessä sekä viikko-ohjelmassa.

”On toi herääminen muuttunut, et tulee se tietty rytmi että herää. Ennenhän voi nukkuu vaikka puoleen päivään ja ei ollu mitään väliä monelta heräät.”

Aineistosta tuli ilmi, että kaikkien kohdalla muutosta ei ollut tapahtunut ryhmän jälkeen tai muutos oli ollut hyvin vähäistä. Elämän koettiin olevan hyvin pitkälti samanlaista kuin se oli ollut ennen ryhmään osallistumistakin.

”Ei mulla nyt oikeestaan mitenkään muuttunut mikään. Samanlaista jotenkin.”

Ryhmä itsessään merkityksellinen

Aineistosta nousi esiin ilmaisuja, jotka kertoivat ryhmän merkityksellisyydestä osallistujalle. Ryhmä itsessään ja siihen osallistuminen oli koettu tärkeäksi. Ryhmällä oli ollut osallistujille sosiaalinen merkitys. Sosiaalista merkitystä kuvasivat ilmaukset, joissa osallistujat kertoivat ryhmän aikana tutustuneensa muihin ryhmään osallistujiin.

”No ainakin minä tutustuin ihmisiin jotka asuvat ihan lähellä tässä, jotka olen nähnyt aikaisemmin leipäjonossa. Jokainen tutustuminen muuttaa elämää.”

Ryhmän toteutustapa oli koettu hyväksi. Muun muassa ryhmän koon oli koettu olleen sopiva. Osallistujat kuvasivat, että ryhmä oli kiva ja ryhmässä oli kiva käydä. Ryhmässä osallistujille annettiin mahdollisuus hyödyntää ryhmän antia, mutta ryhmään osallistuminen ei velvoittanut osallistujaa mihinkään. Tämä oli myös koettu hyväksi asiaksi.

”No niin tää oli ihan tämmönen kiva ryhmä joo. En mä mitään väkisin tuputtamista yhtään. Tää ei semmosta ollut, et ihan rentoo meininkii.”

Joissain tapauksissa osallistuja ei osannut tarkemmin eritellä ryhmän antia itselleen. Yksi osallistuja kuvasi, että jokin positiivinen muutos oli tapahtunut, mutta ei tarkemmin osannut nimetä sitä. Ryhmän koettiin myös antaneen jotakin, mutta sitä mitä se tarkalleen oli, ei osattu tarkemmin eritellä.

Mielestämme nämä ilmaisut kuvasivat sitä, että ryhmä itsessään ja siihen osallistuminen oli ollut osallistujalle merkityksellistä. Vaikkei ryhmän antia tarkemmin osattu eritellä, oli kuitenkin koettu ryhmän antaneen jotain. Myös se, että ryhmän sosiaalinen merkitys ja ryhmän hyvä toteutustapa nousi esiin aineistosta, kuvaa sitä, että ryhmä oli osallistujille merkityksellinen.

6.2 Ryhmän tuki voimaantumiseksi, elämänhallinnalle ja aktivoitumiselle

Omien voimavarojen tunnistaminen

Aineistostamme nousi esiin, että ryhmän aikana tai sen jälkeen oli tapahtunut omien voimavarojen tunnistamista. Omien voimavarojen tunnistamista kuvattiin vahvistuneena tunteena omista mahdollisuuksista, omaan tilanteeseen vaikuttamisena sekä uskona omiin kykyihin vaikuttaa.

Vahvistunut tunne omista mahdollisuuksista ilmeni toivon heräämisestä ja omasta tilanteesta selviytymisestä. Osallistujille oli myös tullut tunne siitä, että omaan tilanteeseen on mahdollista saada apua. Oma tilannetta ei myöskään nähty enää niin huonona kuin aikaisemmin. Aikaisemmin oli saattanut olla tunne siitä, ettei pääse esimerkiksi kursseille, vaikka haluaisikin. Ryhmän jälkeen osallistujalla oli kuitenkin tunne, että pääsee heti.

”Koska kyl mul on silleen niinku toivo herännyt et kyl kaikesta pystyy niinku selviämään. Et kyl täs eteenpäin mennään niinku kokoajan - ylöspäin.”

Aineistosta nousi esiin, että osallistujille oli herännyt ajatus omaan tilanteeseen vaikuttamisesta. Omassa tilanteessa kaikki ei ollut vielä menetetty, vaan vielä on tehtävissä jotain. Ryhmällä oli selkeästi ollut vaikutusta siihen, että joidenkin osallistujien kohdalla heräsi tunne siitä, että omiin asioihin ja omaan tilanteeseen voidaan vielä vaikuttaa. Tähän ryhmään kuuluvissa ilmaisuissa ei kuitenkaan korostunut osallistujan omat teot, vaan enemmänkin se, että jotain voidaan tehdä.

”Kyl tää niinku valasi aika paljon, et on mahdollista tehdä niille asioille jotain.”

Osallistujille oli kuitenkin myös herännyt tai heillä oli jo uskoa omiin kykyihin vaikuttaa omaan tilanteeseen. Tähän luokkaan kuuluvissa ilmaisuissa korostui nimenomaan osallistujan omat kyvyt. Tätä kuvasi muun muassa se, että osallistuja ei kokenut, että olisi itse este omalle työllistymiselleen. Esteenä nähtiin ulkoisia tekijöitä, kuten millaista työtä löytyy ja milloin. Uskoa omiin vaikutusmahdollisuuksiin oli joillakin ollut jo ennen ryhmään osallistumista, eikä ryhmä ollut vaikuttanut siihen tunteeseen.

"Ei siihen niinku tällä ryhmällä ollu siihen vaikutusta että huomaa, et tietää sen että voi vaikuttaa. Se on kyllä jostakin ihan muualta tullut se tieto ja havainto."

Myönteinen suhtautuminen tulevaisuuteen

Aineistostamme nousi esiin, että tulevaisuuteen suhtauduttiin myönteisesti. Osallistujilla oli tavoitteita ja odotuksia liittyen tulevaisuuteen. Odotukset ja tavoitteet olivat positiivisia, joka kuvasti sitä, että tulevaisuuteen suhtauduttiin myönteisesti.

Tavoitteet liittyivät työhön, opiskeluun tai ylipäätään edistymiseen omassa elämässä. Kurssit nähtiin jossain tapauksissa turhina, mutta toisaalta niihin hakeutumisen nähtiin avaavan myös lisää mahdollisuuksia.

"No mul on ainakin se et töihin. Et niinku noi kurssit et ne nyt on mitä on. Mut tota mul on se et töihin, just niinku tavote, et sit pääsis noita velkoja lyhentää."

Tulevaisuuden odotukset liittyivät omien asioiden edistymiseen, mielekkään työn löytämiseen sekä taloudellisen tilanteen parantumiseen. Veloista eroon pääsemisen koettiin parantavan omaa taloudellista tilannetta. Oma tulevaisuus saattoi vielä olla myös avoinna.

"En mä tiiä, mä vaan ootan koko ajan että pääsis eteenpäin niinku jotenkin näissä asioissa. Niinku nyt just toi kurssikin."

Aktivoituminen ryhmän kautta

Aineistossamme esiintyi runsaasti ilmaisia liittyen osallistujien eteenpäin ohjautumiseen ryhmän jälkeen sekä ryhmän merkityksestä osallistujien eteenpäin ohjautumiselle. Eteenpäin ohjautumista oli tapahtunut niin työhön, talouteen kuin terveyteenkin liittyen. Osallistajat kertoivat ohjautuneensa esimerkiksi terveystarkastukseen, kursseille ja velkaneuvontaan. Yhteneväistä näille oli, että aktivoituminen eteenpäin oli pääsääntöisesti tapahtunut ryhmän kautta.

"No just nyt alkaa toi kurssi ja sitä ennen on ollut just näitä, no velkaneuvojaa ja terveydenhoitajaa sun muuta."

Ryhmällä oli ollut merkitystä osallistujien eteenpäin ohjautumiselle. Osallistajat kertoivat esimerkiksi, että itselle ei olisi tullut mieleen ottaa yhteyttä velkaneuvontaan tai olisi jäänyt soittamatta terveydenhoitajalle. Myös sitä, että esimerkiksi terveydenhoitajalle pystyi samantien varaamaan ajan, pidettiin hyvänä asiana.

”Ja ois jäänyt kaikki nää lekurit ja kaikki nää, tietämättä mitä on. Velkaneuvojat sun muut.”

6.3 Tekijät ryhmän tavoitteiden toteutumisen taustalla

Muutoksen taustalla vaikuttavat tekijät

Aineistosta nousi esiin ilmaisia, jotka kertoivat osallistujan oman asenteen merkityksen tarkastelusta sekä yksilöllisistä tekijöistä muutoksen taustalla. Oman asenteen merkityksen tarkastelusta kertovissa ilmaisuissa osallistujat kuvasivat oman asenteen muuttamista tai aikomusta muuttaa asennoitumista. Oma suhtautuminen asioihin oli muuttunut positiivisemmaksi ja osallistujat tarkastelivat oman asenteen merkitystä. Uudenlaisen asenteen ottaminen nähtiin yhtenä vaihtoehtona jatkoa ajatellen.

”Mut mä nyt yritän ottaa siihen (kurssiin) vähän erilaisen asenteen et ehkä se nyt sitte mulle sopiiki sitte vähän paremmin.”

Yksilölliset tekijät liittyivät niin omaan itseän kuin ympäristöön. Omaan tilanteeseen oltiin kyllästyneitä, jonka vuoksi ryhmästä haluttiin ottaa mahdollisimman paljon irti. Omaan tilanteeseen haluttiin myös jonkinlaista muutosta. Joidenkin kohdalla muutokseen oli vaikuttanut myös toinen henkilö.

” Mä olin ainakin kyllästynyt kaikkeen. Tottakai halusin ottaa kaikki mitä on tarjolla ja täst hommasta kaiken irti.”

Osallistujan oma motivaatio

Aineistossa osallistujan oma motivaatio ilmeni motivaation puuttumisena sekä motivaatioon negatiivisesti vaikuttavina tekijöinä. Motivaation puuttuminen liittyi työllistymiseen. Muutosta omaan tilanteeseen haluttiin, mutta haluttu muutos ei liittynyt työhön.

” Vaik ei mull silleen oo niinku motivaatiota tohon työllistymiseen, mut kuitenkin mä voisin käydä tällaisen ryhmän uudestaan. Muuten vaan huvikseen.”

Motivaation taustalta löytyi myös siihen negatiivisesti vaikuttavia tekijöitä. Ryhmän kerrottiin jääneen edellisen koulutuksen varjoon tai sitä kohtaan oli ennakkoluuloja. Työelämään siirtymiselle oli sekä terveydellisiä että taloudellisia tekijöitä, jotka vaikuttivat negatiivisesti. Motivaatio liittyi niin työhön kuin ryhmään osallistumiseenkin.

”Et pitäs olla aika suuri palkka että mun kannattaa lähteä mihinkään.”

7 Yhteenveto ja johtopäätökset

Osallistujat kertoivat ryhmän vaikuttaneen tiedon saantiin ja muutokseen elämässä. Aineistosta nousi runsaasti esiin tietoon ja sen saamiseen liittyviä ilmaisuja. Tästä voidaan päätellä, että ryhmästä saatu tieto on ollut osallistujille merkittävä osa ryhmän antia. Toiset kokivat ryhmästä saadun tiedon uudeksi ja hyödylliseksi. Toiset taas eivät kokeneet saatua tietoa uudeksi, itselleen tarpeelliseksi tai kiinnostavaksi. Osallistuja toi kuitenkin tiedon merkityksen esiin siinäkin tapauksessa, ettei ollut kokenut tietoa itselleen tarpeelliseksi.

Aineistostamme nousi vahvasti esiin erilaisen tiedon merkitys osallistujalle ja osallistujan mahdollisuus ohjautua ryhmän kautta suoraan toimenpiteisiin. Ryhmän jälkeistä muutosta kerrottiin joko tapahtuneen tai ei tapahtuneen. Muutosta oli tapahtunut arjen tasolla muun muassa siten, että päiviin oli tullut ryhmän jälkeen enemmän sisältöä. Myös joidenkin osallistujien asioissa oli tapahtunut edistystä ryhmän jälkeen. Saatujen tulosten perusteella voidaan todeta ryhmän sisältäneen elementtejä, jotka ovat tukeneet osallistujan mahdollisuutta ohjautua eteenpäin toimenpiteisiin ja sitä kautta saada aikaan muutosta omassa elämäntilanteessa sekä kohentaa yleistä elämänhallintaa. Uudeksi tai tarpeelliseksi koettu tieto on auttanut osallistujia eteenpäin elämässä. Voidaankin todeta, että tiedon saannilla on ollut yhteys ryhmän jälkeiseen muutokseen.

Perehtymässämme teoriassa tuli myös esiin tiedon saannin merkitys muutokseen. Muun muassa Merja Latvalan (2007) pro gradun tulosten mukaan toimeentulotuen asiakkaat uskoivat asiantuntijoilla olevan tietoa, joka auttaa heitä muuttamaan elämäntilannettaan. Opinnäytetyömme tulosten pohjalta voidaankin päätellä, että asiantuntijoiden läsnäolo ryhmässä sekä heidän osallistujille tarjoama tieto on ollut merkittävä tekijä muutokseen vaikuttajana.

Joidenkin osallistujien kohdalla tuli esiin, ettei ryhmällä ollut suurempaa vaikutusta osallistujan elämään. Mielenkiintoista on se, että vaikka ryhmällä ei välttämättä ollut vaikutusta osallistujan elämään, ei yksikään osallistujista ilmaissut ryhmään osallistumista turhaksi. Voidaankin todeta, että ryhmässä käynnin kokemus sekä ryhmään osallistuminen ovat olleet merkityksellisiä osallistujille.

Saatujen tulosten pohjalta voidaan todeta, että ryhmällä on ollut elämänhallintaa, voimaantumista ja aktivoitumista tukevia vaikutuksia. Nämä olivat myös ryhmälle asetetut tavoitteet ja tulosten pohjalta voidaankin todeta tavoitteiden olleen realistisia. Ryhmä on tukenut joidenkin osallistujien voimaantumista auttamalla heitä tunnistamaan omia voimavarojaan. Niiden osallistujien kohdalla, joilla oli jo uskoa omiin mahdollisuuksiin vaikuttaa, ei voimaantumiseen viittaavia vaikutuksia ollut havaittavissa.

Tuloksista käy myös ilmi, että joidenkin osallistujien kohdalla on ryhmän aikana tai sen jälkeen herännyt myönteisempää suhtautumista sekä toiveikkuutta tulevaisuutta kohtaan. Siitosen voimaantumisteorian mukaan toiveikkuus on merkityksellinen ihmisen voimaantumisen rakentumisessa. Toiveikkuus on yhteydessä myönteisten tuntemusten syntymiseen ja voimavarojen vapautumiseen. Siitosen mukaan henkilöstä, joka on saavuttanut sisäisen voiman tunteen, heijastuu myönteinen suhtautuminen. Hänen mukaansa ihmisen myönteisyys vapauttaa voimavaroja. (Siitonen 1999, 76, 153.)

Judi Chamberlinin (1997) mukaan tiedon ja resurssien saanti on yksi voimaantumisen osatekijä. Vaikka aineistostamme ei nouse esiin mitkä tekijät ovat tukeneet voimaantumista, voidaan Chamberlinin teorian perusteella katsoa tiedon saannilla olevan yhteys voimaantumiseen. Siitosen (1999, 74) mukaan turvallisella, luottamuksellisella ja hyväksyvällä ilmapiirillä on vaikutusta voimavarojen lisääntymiseen. Tuloksista tuli ilmi, että ryhmä oli ollut osallistujille merkityksellinen. Osallistujat toivat esiin myös ryhmän sosiaalisen merkityksen. Tulosten perusteella ryhmään osallistuminen oli koettu positiiviseksi asiaksi. Tämä tukee tulkintaa siitä, että ryhmän ilmapiiri on ollut hyvä ja se on osaltaan mahdollisesti vaikuttanut osallistujien voimaantumiseen.

Saatujen tulosten perusteella joidenkin osallistujien tunne omista mahdollisuuksista oli vahvistunut tai heillä oli herännyt tunne omista mahdollisuuksista vaikuttaa omaan tilanteeseen. Järvikosken ja Härkäpään (2004) mukaan elämänhallinta pitää sisällään hallinnan ja pystyvyyden tunteen. Tämä ilmenee usein luottamuksena omiin mahdollisuuksiin vaikuttaa omaan elämään. Koska saamiemme tulosten perusteella joidenkin osallistujien tunne omista vaikutusmahdollisuuksista oli lisääntynyt, voidaan todeta osallistujan elämänhallinnan vahvistuneen ryhmän aikana tai sen jälkeen. Saatujen tulosten pohjalta ei voida tehdä johtopäätöksiä siitä, kuinka suuri vaikutus ryhmällä on ollut elämänhallinnan lisääntymiselle. Voidaan ainoastaan todeta, että sitä on tapahtunut ja pohtia sitä, olisiko osallistujien elämänhallinnan tunne parantunut ilman ryhmään osallistumista.

Hallintakäsitys voi olla joko sisäistä tai ulkoista. Sisäisessä hallintakäsityksessä ihminen uskoo omiin mahdollisuuksiin vaikuttaa omaan elämään. Ulkoisessa hallintakäsityksessä ihminen uskoo omien vaikutusmahdollisuuksien sijasta enemmänkin muiden ihmisten mahdollisuuksiin vaikuttaa. (Järvikoski 1996, 100–101.) Saatujen tulosten pohjalta voidaan todeta, että osallistujien hallintakäsitys on ollut sekä ulkoista että sisäistä. Osallistujille oli herännyt uskoa omiin kykyihin vaikuttaa omaan elämään, mutta toisaalta kaikissa ilmaisuihin ei korostunut osallistujan omat kyvyt, vaan se, että tilanteelle voidaan tehdä jotain.

Roos (1987, 65) jakaa elämänhallinnan ulkoiseen ja sisäiseen elämänhallintaan. Ulkoisessa elämänhallinnassa ihminen pystyy ohjaamaan elämänsä kulkua ilman, että siihen vaikuttavat monet ulkoiset tekijät. Tuloksista kävi ilmi, että luottamus omiin mahdollisuuksiin oli lisääntynyt.

tynyt, jonka pohjalta voidaan päätellä, että ulkoinen elämänhallinta on vahvistunut. Kuitenkin ilmaisuista tuli esiin, että osallistujat kokivat, että on olemassa joitakin ulkoisia tekijöitä, joihin ei itse voi vaikuttaa.

Tulosten perusteella voidaan todeta, että ryhmä on tukenut osallistujien aktivoitumista. Ryhmä on mahdollistanut osallistujien ohjautumisen eteenpäin. Konkreettiset esimerkit ovat ohjautuminen Espoon työvoiman palvelukeskuksen asiakkuuteen, talous- ja velkaneuvontaan sekä terveydenhoitajalle. Tuloksista nousee selvästi esiin ryhmän merkitys osallistujien eteenpäin ohjautumisessa. Erityisen tärkeänä tekijänä esiin nousi ryhmän kautta suoraan palveluiden piiriin ohjautumisen mahdollisuus.

Erik Allard (1998, 34–53) tarkastelee hyvinvointia tarvelähtöisesti. Hänen mukaansa yksi hyvinvoinnin osa-alue on elintaso, joka pitää sisällään muun muassa terveyden, oman työllisyys-tilanteen sekä taloudellisen tilanteen. Hän näkee työttömyyden vaikuttavan suuresti näihin hyvinvoinnin osa-alueisiin. Aineistostamme tuli esiin osallistujien edistyminen työn, terveyden ja talouden osa-alueilla. Teorian valossa voidaan nähdä, että edistyminen näillä osa-alueilla lisäisi myös osallistujan hyvinvointia.

Aineistosta nousi esiin, että joidenkin osallistujien kohdalla oli tekijöitä, jotka vaikuttivat negatiivisesti tai positiivisesti omaan motivaatioon ja mahdolliseen muutokseen. Aineistosta tuli myös ilmi, että joidenkin kohdalla motivaatio työllistymiseen puuttui. Nämä tekijät ovat mahdollisesti saattaneet vaikuttaa ryhmälle asetettujen tavoitteiden toteutumiseen. Psykologiassa motivaation käsitteellä tarkoitetaan usein niitä voimia, kimmokkeita tai olosuhteita, jotka aktivoivat, suuntaavat ja ylläpitävät toimintaa (Järviskoski & Härkäpää 2004, 140). Mikäli motivaatiota ei ole ollut, on mahdollista, että osallistujalla ei ole ollut toimintaa aktivoivia, suuntaavia tai ylläpitäviä tekijöitä. Näin ollen hänen elämäntilanteessaan ei välttämättä ole tapahtunut merkittävää muutosta ryhmän jälkeen ja ryhmästä vaikutukset ovat jääneet vähäisiksi. Aineistosta nousi esiin joidenkin kohdalla kyllästyminen omaan elämäntilanteeseen, jonka vuoksi siihen haluttiin muutosta. Tämä on mahdollisesti ohjannut ja ylläpitänyt osallistujan toimintaa ja tätä kautta myös ryhmän jälkeiset vaikutukset ovat olleet näkyvämpiä.

8 Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys

Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuuden tarkastelu on olennainen osa tutkimuksen arviointia. Laadullisen tutkimuksen arvioinnissa keskeinen luotettavuuden kriteeri on tutkija itse. Tämän vuoksi luotettavuuden arviointi koskeekin koko tutkimusprosessia. Laadullisessa tutkimuksessa tutkija joutuu pohtimaan tekemiään ratkaisuja. Luotettavuuden kannalta on myös tärkeää, että tutkimustekstissä pyritään tuomaan mahdollisimman selkeästi esille, mitä aineiston keräyksessä ja sen jälkeen on tapahtunut. (Eskola & Suoranta 2003, 208, 210, 213.)

Olemme opinnäytetyömme raportoinnissa pyrkineet tuomaan esille tutkimusprosessin eri vaiheet selkeästi ja rehellisesti luotettavuuden lisäämiseksi. Olemme opinnäytetyöprosessin aikana pohtineet ja perustelleet tekemiämme valintoja. Valitsimme käytettäväksi menetelmiksi laadullisen tutkimuksen ja siihen liittyvän teemahaastattelun sekä sisällönanalyysin. Nämä menetelmät ovat tulleet tutuiksi opintojemme aikana, joka vahvistaa niiden valintaa käytettäväksi menetelmiksi. Koska olemme tutkielman tekijöinä aloittelijoita, uskomme, että tutuksi tulleiden menetelmien käyttö lisää opinnäytetyömme luotettavuutta.

Tutkimuskirjallisuudessa kehoitetaan ennen varsinaista haastattelua tekemään koehaastattelu sekä testaamaan haastattelukysymysten toimivuutta. Koska osallistujat olivat tulleet meille ryhmän aikana tutuiksi, oli oletettavaa, että haastattelutilanne on varsin luonteva ja keskustelun omainen. Luotimme siihen, että pystyisimme haastattelun aikana tarkentamaan kysymyksiämme ja muotoilemaan ne osallistujille sopiviksi. Tämän perusteella varsinaisia koehaastatteluja ei tehty, mutta kysymysten ymmärrettävyyttä testattiin. Vaikka varsinaisia koehaastatteluja ei tehty, oli haastattelutilanne suunniteltu huolellisesti etukäteen. Haastattelutilanne oli suunniteltu toteutettavan siten, että toinen toimii haastattelijana ja toinen kuuntelijan roolissa. Kuuntelijan roolissa olevalla oli vastuu tarkkailla haastattelun etenemistä ja sitä tulevatko kaikki teemat käsiteltyä. Haastattelun päätteeksi kuuntelijan roolissa olevalla oli mahdollisuus esittää hänelle heränneet kysymykset.

Jokainen haastattelutilanne muodostui keskustelunomaiseksi. Teemahaastattelurunko toimi apuna aiheessa pysymiseen. Suunnittelemamme roolien jako oli haastattelutilanteessa toimiva. Koimme erityisen hyväksi sen, että kuuntelijan roolissa olleella oli mahdollisuus seurata haastattelua ja esittää tarkentavia kysymyksiä. Tämä takasi myös sen, että kaikki olennainen tuli kysytyä, mikä lisää opinnäytetyömme luotettavuutta.

Eskolan ja Suorannan (2003, 211–212) mukaan laadullisen tutkimuksen luotettavuuden kriteerit ovat uskottavuus, siirrettävyys, varmuus ja vahvistuvuus. Uskottavuus tarkoittaa, että tutkijan tulee tarkastaa vastaavatko hänen omat tulkintansa tutkittavien käsityksiä. Varmuudella ei kuitenkaan voida sanoa lisäisikö tulkintojen vieminen tutkittavien arvioitavaksi tutkimuksen luotettavuutta, sillä tutkittava saattaa olla sokea omalle tilanteelleen. Tutkimustulosten siirrettävyys on mahdollista, mutta yleistyksiä ei kuitenkaan yleensä voida tehdä. Tutkimuksen varmuutta voidaan lisätä ottamalla huomioon tutkijan ennako-olettamukset. Vahvistuvuutta tehdyille tulkinnoille haetaan toisista vastaavaa ilmiötä tarkastelleista tutkimuksista.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden yhteydessä voidaan puhua triangulaatiosta. Triangulaation tyypeistä voidaan erottaa tutkijatriangulaatio, jossa suositaan kahta tai useampaa

tutkijaa. Tällöin tutkijoiden on neuvoteltava näkemyksistään ja päästävä yksimieleisyyteen esimerkiksi aineiston hankinnasta sekä sen luokittelusta ja tulkinnasta. Kaksi tai useampi tutkija monipuolistaa tutkimusta ja tarjoaa laajempia näkökulmia. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 140–142; Eskola & Suoranta 2003, 69.)

Ennen aineiston analysointia pohdimme tarkasti mahdollisia ennako-olettamuksiamme aiheeseen liittyen. Tiedostimme asemamme aineiston käsittelyssä olevan haastava, sillä osallistujat olivat tulleet meille tutuiksi ryhmän aikana. Kävimme paljon keskustelua siitä mahdollisuudesta, että saattaisimme tulkita aineistoa väärällä tavalla. Aineiston analyysia tehdessämme kiinnitimme erityisesti huomiota siihen, että seuraamme aineistoa, emmekä tulkitse liikaa osallistujien sanomaa. Aineiston analyysia tehtiin vaiheittain, ensin kumpikin omilla tahoillaan, jonka jälkeen yhdessä. Koemme, että tämä lisäsi analyysin ja tulosten luotettavuutta.

Aineiston analyysia tehdessä ja tuloksia esitettäessä on pyritty huolellisuuteen ja tarkkuuteen. Aineistosta tehdään tulkintaa, joka vaikuttaa luotettavuuteen. Opinnäytetyömme luotettavuutta lisää kuitenkin se, että tekijöitä on ollut kaksi. Olemme koko opinnäytetyöprosessin ajan käyneet keskustelua yhteneväisen näkökulman löytämiseksi. Olemme verranneet saamiamme tuloksia ja tekemiämme johtopäätöksiä aikaisempiin aihepiiriä käsitteleviin tutkimuksiin ja teoreettiseen perustaamme. Tällä olemme hakeneet tuloksille vahvistusta ja näin ollen pyrkineet lisäämään opinnäytetyömme luotettavuutta.

Tutkimuksen tekemiseen liittyy tutkimusetiikka, jolla tarkoitetaan hyvän tieteellisen käytännön noudattamista. Hyvään tieteellisen käytäntöön kuuluu, että tutkija noudattaa eettisesti kestäviä tiedonhankinta- ja tutkimusmenetelmiä, joka tarkoittaa käytännössä tiedeyhteisön hyväksymiä menetelmiä. Hyvä tieteellinen käytäntö edellyttää tutkijalta rehellisyyttä, huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimustyössä sekä tulosten esittelyssä. Tutkijan tulee pohtia, millaisilla menetelmillä hän pystyy tekemään eettisesti kestävästä tutkimusta. Tutkimusetiikka kulkee mukana koko tutkimusprosessin ajan. (Vilka 2005, 29–31.) Opinnäytetyöprosessin aikana olemme kiinnittäneet huomiota opinnäytetyömme eettisyyteen. Käytettävien menetelmien valintaa on pohdittu tarkoin ja opinnäytetyöprosessin aikana olemme olleet rehellisiä ja huolellisia. Tutkimuslupa anottiin Espoon kaupungilta ja se myönnettiin meille huhtikuussa 2009.

Kun tutkimus kohdistuu ihmisiin, on mietittävä, onko tutkimukseen osallistumisesta osallistujille jotain haittaa (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2005, 26). Koemme, ettei opinnäytetyötämme ole koitunut haittaa haastatteluun osallistuneille. Opinnäytetyömme mahdollisti osallistujien äänen kuuluvuuden sekä antoi heille mahdollisuuden vaikuttaa.

Tutkittaville tulee antaa riittävästi tietoa tutkimuksen luonteesta ja tavoitteesta. Tutkijan tulee myös korostaa tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuutta. Tutkijan ja tutkittavan

välillä ei saa olla sellaista riippuvuussuhdetta, joka voisi vaikuttaa tutkittavan osallistumisen vapaaehtoisuuteen. Tietojen käsittelyssä keskeisiä käsitteitä ovat luottamus ja anonymiteetti. Tietoja julkistettaessa on huolehdittava luottamuksellisuuden säilyttämisestä ja anonymiteettisuojausta. Periaatteena tulee olla, että tutkittavan henkilöllisyyden paljastaminen tehdään mahdollisimman vaikeaksi. (Eskola & Suoranta 1998, 55–57.)

Ensimmäisellä ryhmäkerralla osallistujille kerrottiin haastattelusta, jotta he saisivat rauhasa mieltä haastatteluun osallistumista. Viimeisellä ryhmäkerralla keskusteltiin uudestaan haastattelusta ja kysyttiin suostumusta haastatteluun. Ennen haastattelua osallistujille kerrottiin vielä kertaalleen mistä haastattelussa on kyse ja mihin sitä tullaan käyttämään ja kuinka heidän anonymiteettinsa tullaan suojaamaan. Sen jälkeen osallistujilta pyydettiin kirjallinen suostumus haastatteluun ja haastatteluaineiston hyödyntämiseen opinnäytetyössämme (liite 2).

Olimme tulleet tutuiksi ryhmään osallistuneille ryhmän aikana. Osallistujille tehtiin kuitenkin alusta asti selväksi, että haastatteluun osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Osallistajat olivat tietoisia siitä, että haastattelu oli vapaaehtoinen eikä se ollut osa ryhmää, vaan erillinen tapahtuma. Olimme tulleet tutuiksi osallistujille ryhmän aikana ja pohdimmekin ennen haastatteluja, kuinka tämä mahdollisesti vaikuttaa osallistujien vastauksiin. Haastattelun alussa osallistujille painotettiin, että on tärkeää, että he tuovat avoimesti esiin mielipiteensä ryhmästä. Korostimme osallistujille heidän omaa asiantuntijuuttaan, koska he olivat ensimmäiset ryhmän käyneet. Näin halusimme rohkaista osallistuja tuomaan esiin sekä positiivista että negatiivista palautetta.

Prosessin aikana tutkittavien anonymiteetti on pyritty suojaamaan parhaalla mahdollisella tavalla. Haastatteluaineisto on hävitetty asianmukaisesti ja se on ollut ainoastaan meidän nähtävissä. Opinnäytetyössämme esimerkkeinä on käytetty alkuperäisilmaisuja, jotka eivät tuo esille haastateltavista mitään henkilökohtaista, joka voisi rikkoa hänen anonymiteettiään.

9 Pohdinta

Pohdinta on tärkeä osa opinnäytetyötämme TTT-ryhmän jatkon kannalta. Opinnäytetyömme pohdinnan tukena olemme tutustuneet muun muassa Stakesin vuonna 2006 julkaisemaan kirjoittavaan kirjallisuuskatsaukseen sosiaalisen kuntoutuksen työmuodoista ja niiden vaikutuksista, Matti Tuusan tutkimukseen sosiaalityö ja työllistäminen (2006) sekä Konstikas sosiaalityö 2003 -tutkimukseen (2005). Seuraavassa pohdimme opinnäytetyön kohteena olevan TTT-ryhmän jatkoa. Pohdintamme nojautuu opinnäytetyömme tuloksiin sekä edellä mainittuihin tutkimuksiin.

Stakesin julkaiseman kartoittavan kirjallisuuskatsauksen työmuodot, jotka tuottavat positiivisia sosiaalisen kuntoutumisen asiakasvaikutuksia sisältävät seuraavia elementtejä: ne ovat erilaisina projekteina toteutettuja, projektit sisältävät monia toimenpiteitä sekä työmenetelmiä ja toteutus on tapahtunut eri tahojen yhteistyönä. Sosiaalisen kuntoutuksen sisältöön liittyy kirjallisuuskatsauksen mukaan lisäksi erilaisia ihmisen voimavarojen aktivoitumiseen ja tukemiseen suunnattuja työmuotoja. Positiivisia vaikutuksia kartoittavan kirjallisuuskatsauksen aineiston perusteella olivat muun muassa sosiaalisten taitojen karttuminen, itsetunnon koheneminen, yleinen elämänhallinnan paraneminen, työllistäviin toimenpiteisiin ja koulutukseen osallistuminen sekä työllistyminen. (Hinkka, Koivisto & Haverinen 2006, 36.) Koemme opinnäytetyömme tulosten perusteella, että joidenkin osallistujien kohdalla on nähtävissä edellä mainittuja positiivisia vaikutuksia ja näin ollen voimme todeta ryhmän sisältäneen sosiaalisen kuntoutuksen elementtejä.

Kartoittavan kirjallisuuskatsauksen tutkimusaineiston kautta sosiaalisen kuntoutuksen työmuodon toimivuuden kannalta keskeisiksi elementeiksi nousivat asiakaskeskeisyys ja kohdeherkkyys, luottamuksellisen asiakassuhteen luominen, työntekijän sitoutuminen ja persoonallisuus sekä asiakkaan sitoutuminen ja motivaatio. Asiakkaan motivointi, toivon ja positiivisen mielialan ylläpitäminen nousivat myös kirjallisuuskatsauksen aineistosta vaikuttaviksi tekijöiksi. Kyseisestä aineistosta kehittämisen kannalta haasteiksi nousivat intensiivisemmän ja pitkäaikaisemmän asiakastyön mahdollistaminen työresurssein. (Hinkka ym. 2006, 27, 37–38.) Koemme, että opinnäytetyömme tuloksissa nousi esiin asioita, jotka tukevat pohdintaa edellä mainittujen tekijöiden merkityksestä työmuodon toimivuudelle.

Asiakaskeskeisyyden ja kohdeherkkyyden merkitystä tukevana asioina opinnäytetyössämme tulivat esiin osallistujien ilmaisut ryhmän tarjoamasta monipuolisesta ja kokonaisvaltaisesta tiedosta sekä ryhmän merkityksellisyydestä itsessään. Osallistajat pitivät myönteisenä asiana sitä, ettei ryhmässä ”väkisin tuputettu mitään”. Asiakaskeskeisyyttä ja kohdeherkkyyttä kuvaa hyvin esimerkiksi seuraava ilmaisu: ”siellä tarjottiin tietoa, jonka jokainen voi käyttää omaksi edukseen.” Asiakkaan sitoutumisen ja motivaation merkitystä tukevana tekijänä aineistostamme nousi esiin osallistujien oman motivaation merkitys sekä tekijät, jotka vaikuttavat motivaation taustalla. Saamiemme tulosten pohjalta voidaan todeta osallistujan oman motivaation ja siihen taustalla vaikuttavien tekijöiden olleen keskeisiä tekijöitä asiakkaan työllistymiseen ja toimenpiteisiin pyrkimisessä ja sitoutumisessa.

Jo ryhmän aikana ja sen päättymisen jälkeen pohdimme, että kuuluuko kyseinen ryhmä aikuissozialityön järjestettäväksi. Stakesin julkaisemassa kartoittavassa kirjallisuuskatsauksessa asiakastyöhön liittyvinä ongelmina nousivat esiin asiakkaan ongelmat sitoutumisessa sekä intensiivisemmän asiakastyön ja työresurssien riittämättömyys. (Hinkka ym. 2006, 28.) Koemme tutkittavana olevan ”pilotti-ryhmän” olleen intensiivinen, olimme ryhmän järjestäjinä

hyvin sitoutuneita ja motivoituneita. Pohdimmekin juuri sitä, kuinka suuri merkitys ryhmän positiivisille vaikutuksille oli juuri oma sitoutuneisuutemme ja motivaatiomme. Koemme ryhmän vaativan aikaa ja resursseja. Onko aikuissosiaalityön kiireen ja rajallisten resurssien puitteissa työntekijän mahdollista sitoutua kyseiseen ryhmään?

Matti Tuusa tuo esiin, että sosiaalisen kuntoutuksen tulisi painottua sellaisille asiakasryhmille, jotka tarvitsevat monipuolisia palveluita. Sosiaalitoimen tehtävänä olisi keskittyä niin sanottujen vaikeasti työllistettävien kuntouttamiseen. Hän toteaa tutkimuksessaan, että aktivointipolitiikan tulisi tukea sosiaalista osallisuutta, tarjota syrjäytyneille ja syrjäytymisvaarassa oleville kannustusta ja todellisia keinoja parantaa elämönhallintaa ja työmarkkinavalmiuksia. (Tuusa 2005b, 78, 87.)

Olemme pohtineet paljon sitä, kenelle kyseinen ryhmä tulisi kohdentaa, miten ryhmään osallistujat valikoituisivat sekä sitä ketkä ryhmästä eniten hyötyisivät, mikäli ryhmän toimintaa jatkettaisiin. Opinnäytetyömme tulosten perusteella näyttäisi siltä, että eniten ryhmästä hyötyivät ne osallistujat, jotka olivat motivoituneita ja halusivat muutosta elämäntilanteeseen. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna olisi tarkoituksenmukaista kohdentaa ryhmä sellaisille asiakkaille, jotka ovat niin sanotusti potentiaalisia ohjautumaan ryhmän kautta eteenpäin elämässä ja lopulta pois toimeentulotuen asiakkuudesta. Tässä näkökulmassa yhdistyy niin asiakkaan edun tavoittelu kuin yhteiskunnallisesta näkökulmasta taloudellinen hyöty.

Matti Tuusa toteaa sosiaalityö ja työllistäminen, kuntouttavan sosiaalityön ammattikäytännöt kuntien aktivointi- ja työllistämispalveluissa (2005b), että työntekijöiden vaihtuvuus ja rekrytointiongelmien, asiakasmäärät, muuttuva tehtäväkenttä sekä tehtävärakenteen uudistaminen ovat tekijöitä, jotka vaikeuttavat kuntouttavan sosiaalityön juurruttamista kuntien peruspalveluihin. Koska Espoon keskuksen aikuissosiaalityön puolelta on esitetty toive, että TTT-ryhmä jatkuisi, olemme pohtineet sitä kuinka TTT-ryhmän juurruttaminen osaksi työkäytäntöjä onnistuisi. Taloudellisen taantumien myötä asiakasmäärät ovat viime aikoina kasvaneet. Tämä lisää työmäärää ja kiireen tuntua. Koska perustyö vie entistä enemmän aikaa, on karsittava jostain ylimääräisestä. Oman kokemuksemme mukaan TTT-ryhmän suunnittelu ja toteutus vie työntekijältä aikaa. Näemmekin TTT-ryhmän jatkon haastavana tässä tilanteessa.

Matti Tuusan tutkimuksessa tuodaan esiin se, että aktivoinnissa tulisi edetä pienin askelin ja antaa aikaa muutokselle. Sosiaalitoimesta käsin toteutettavan sosiaalisen kuntoutuksen tulisi sisältää monipuolisia ja pitkäkestoisia palveluja. Tämän lisäksi tutkimuksessa tuodaan esiin sosiaalityöntekijöiden itsensä esiintuoma tarve saada työn tuloksellisuuden arviointiin laadullisia, asiakkaan omaa kokemusta ja elämönhallinnan parantamista kuvaavia mittareita. Yhtenä aktivoinnin työllisyystavoitteellisuuden uhkakuvana Tuusa tuo esiin riskin siitä, että kaik-

kein huono-osaisimmat jäävät palveluiden ulkopuolelle, kun keskitytään vain potentiaalisesti työllistyviin asiakkaisiin. (Tuusa 2005b, 58–59, 84)

Konstikas sosiaalityö 2003 tutkimuksen mukaan niukkojen resurssien ja työvoimapulan seurauksena on se, että asiakasryhmiä joudutaan priorisoimaan ja ryhdytään miettimään kenen tarpeisiin palveluilla on resurssien puitteissa mahdollisuus vastata. Seurauksena on asiakkaiden yhteiskunnasta syrjäytymisen lisäksi syrjäytyminen myös sosiaalipalveluista. Tutkimuksessa tuodaan vahvasti esiin sosiaalityön kiireellisimpinä kehityskohteina olevan pätevien sosiaalityöntekijöiden rekrytoimiseen panostaminen, työntekijöiden määrän, työolosuhteiden ja työnkuvien mielekkyyden ja työnjaon kehittäminen. (Karvinen-Niinikoski, Salonen, Meltti, Yliruka, Tapola-Haapala & Björkenheim 2005, 9, 110.)

Matti Tuusan tutkimukseen sekä Konstikas sosiaalityö 2003 -tutkimukseen yhtyen on mielestämme erityisen tärkeää ryhmän jatkoa suunniteltaessa pohtia aikuissosiaalityön huono-osaisimpien asemaa, sitä mikä on aikuissosiaalityön ydintehtävä. Tulostemme perusteella voidaan todeta, että jokainen osallistuja sai itselleen ryhmästä jotakin. Kiinnitämmekö huomiomme siis niihin, jotka ovat hyötäneet ryhmästä määrällisesti enemmän vai pysähdymmekö pohtimaan kyseisen ryhmän kehittämistä siihen suuntaan, että se kohdistuisi huonompiosaiten tarpeita vastaavaksi. Jos ryhmä kohdennetaan vain niille, jotka todennäköisesti tulevat hyötymään ryhmästä määrällisesti enemmän, jäävät kaikista huono-osaisimmat palvelun ulkopuolelle.

Ottaen huomioon aikuissosiaalityön resurssit suhteessa ydintyöhön, ehdottaisimme ryhmän suuntaamista aikuissosiaalityön pitkäaikaisille asiakkaille. Näkemysksemme mukaan uusien tai motivoituneiden asiakkaiden ohjautuminen heidän tarpeiden mukaisesti palveluihin on mahdollista toteuttaa toimistokäynnillä annettavana tietona ja ohjauksena. Rajallisten resurssien näkökulmasta ei ole järkevää tehdä päällekkäistä työtä. Koemme, että ehdotustamme tukee Latvalan (2007) pro gradun tutkimustulos, jonka mukaan toimeentulotuen pitkäaikaisasiakkailta on suurempi tarve sosiaaliseen tukeen, neuvontaan ja ohjaukseen. Tutkimuksen mukaan asiakkaat kokivat asiantuntijan antaman tiedon auttavan heitä muuttamaan tilannettaan. Mielestämme TTT-ryhmän jatkoa ajatellen olisi olennaista, että työvoimaohjaajan, terveydenhoitajan sekä talous- ja velkaneuvojan ryhmäkerrat säilytettäisiin keskeisenä osana ryhmää. Mielestämme olennaista on, että osallistujat saavat tietoa suoraan asiantuntijoilta, eivätkä välillisesti esimerkiksi ryhmän ohjaajilta.

Ryhmän jatkoa pitkäaikaisille asiakkaille suunniteltaessa on kuitenkin syytä uudelleen pohtia ryhmään ohjautumisen tapaa, ryhmän kestoa sekä työntekijän eli ryhmän ohjaajan roolia ryhmässä. Mielestämme niin osallistujan kuin työntekijänkin ryhmään sitoutumisen näkökulmasta olisi tärkeää, että ryhmään osallistuminen perustuu vapaaehtoisuuteen. Osallistujien

olisi mielestämme hyvä valikoitua ryhmään haastattelun kautta. Haastattelussa olisi tärkeää kiinnittää huomio haastateltavan motivointiin sekä hänen tuen tarpeisiin. Jotta ryhmällä saavutettaisiin laadullisia, asiakkaan elämänhallintaan ja aktivoitumiseen vaikuttavia tuloksia, tulisi ryhmän toiminta olla pitkäkestoisempaa ja toiminnan päätyttyä tulisi asiakkaalla olla mahdollisuus siirtyä ”saattaen” eteenpäin palveluihin.

Pilottiryhmässä ohjaajien roolina oli toimia ryhmän järjestäjänä, verkostojen luojana sekä osallistujien rohkaisijana sekä ryhmän yhteishengen luojana. Koemme, että ohjaajien rooli voisi olla suurempi ryhmän lopussa. Ryhmän lopussa osallistujien kanssa voitaisiin pitää henkilökohtainen loppukeskustelu, jolloin osallistujalle tehtäisiin myös jatkosuunnitelma. Suunnitelman teko tukisi osallistujan jatkoa ryhmän jälkeen. Ryhmän sisällön suunnittelussa sekä ryhmän lopussa tehtävän suunnitelman tulisi perustua mielestämme siihen, minkälaista tukea osallistuja kokee tarvitsevänsä. Mielestämme tämä lisäisi ryhmän intensiivisyyttä. Asiakkaiden tarpeista käsin lähdettäessä vahvistettaisiin myös osallistujan motivaatiota.

Toivomme, että opinnäytetyöstämme on hyötyä, kun suunnitellaan mahdollisia ryhmiä aikuisosiaalityön työttömille asiakkaille ja pohditaan TTT-ryhmän mahdollista jatkoa. Koemme opinnäytetyömme tuottaneet hyödyllistä tietoa ryhmätoiminnasta osana aikuissosiaalityötä, erityisesti toimeentulotuen työttömien asiakkaiden kohdalla. Työttömien osuus toimeentulotuen asiakkaista on suuri ja tämänhetkisen taloudellisen taantumana myötä työttömien asiakkaiden määrä on kasvussa. Aktivointityö ja sosiaalinen kuntoutus on viime vuosina noussut merkittäväksi osaksi aikuissosiaalityön työorientaatiota. Tämän vuoksi toimeentulotuen työttömille asiakkaille tulisi tarjota uudenlaisia aktivoitumista ja elämänhallintaa tukevia kokonaisvaltaisia palveluita. Koemme, että ryhmätoiminnalla voitaisiin vastata tällaisiin haasteisiin.

Opinnäytetyössämme tuomme esiin kokonaisvaltaisemman näkökulman, jossa ei pyritä ainoastaan aktivoimalla asiakkaiden työllistymiseen. Tässä näkökulmassa työ ei ole keskiössä, vaan tasavertaisessa asemassa muiden asiakkaan kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin vaikuttavien tekijöiden kanssa. Mielestämme ryhmän vaikutuksia tarkastellessa olennaisinta ei ole osallistujan työllistyminen vaan edistyminen elämän eri osa-alueilla ja sitä kautta hyvinvoinnin ja elämänhallinnan kokemisen vahvistuminen. Pidemmällä tähtäimellä tarkasteltaessa asiakkaan hyvinvoinnin ja elämänhallinnan tunteen vahvistuminen luo pohjaa työelämään aktivoitumisen mahdollisuudelle.

Mahdollisena jatkotutkimuksena ryhmään osallistujat voitaisiin haastatella uudestaan kun ryhmästä on kulunut aikaa yli vuosi. Tällöin voitaisiin kartoittaa kuinka paljon osallistujien elämä on muuttunut - minkälaista elämä oli ennen ryhmää ja minkälaista se on nyt sekä millainen vaikutus ryhmällä on siihen ollut. Pitkätähntäimen tulokset nähdään vasta vuosien

päästä, joten tämän tyyppinen tutkimus palvelisi tätä tarkoitusta mielestämme hyvin. Ryhmään liittyen voitaisiin myös haastatella sosiaalityöntekijöitä ja sosiaaliohjaajia siitä, kokevatko he tämän tyyppisen ryhmän palvelevan heidän asiakkaitaan ja minkälaisena työntekijät kokevat ryhmätoiminnan osana sosiaalityötä. Tämän tyyppinen tutkimus tukisi ryhmätoiminnan juurruttamista käytäntöön.

Opinnäytetyö oli meille ryhmäprosessin päätös. Suunnittelimme ja toteutimme ryhmän alusta asti itse ja opinnäytetyömme olikin luonnollinen päätös ryhmän loppuun viemiseksi. Oman oppimisprosessimme kannalta koemme opinnäytetyön antaneen meille eväitä tulevaisuuteen ja työelämään.

Lähteet

- Ala-Kauhaluoma, M., Keskitalo, E., Lindqvist, T. & Parpo, A. 2004. Työttömien aktivointi - kuntouttava työtoiminta -lain sisältö ja vaikuttavuus. Stakes.
- Allard, E. 1998. Hyvinvointitutkimus ja elämänpolitiikka. Teoksessa J.P. Roos & T. Hoikkala (toim.) Elämänpolitiikka. Tampere: Gaudeamus, 34–53.
- Chamberlin, J. 1997. A working definition of empowerment. *Psychiatric Rehabilitation Journal* 20, 4, 43–46. Tulostettu 1.10.09.
<http://www.bu.edu/cpr/resources/articles/1997/chamberlin1997.pdf>
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Eskola, J. & Vastamäki, J. 2001. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa J. Aaltoja & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I - metodin valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-Kustannus, 24–42.
- Espoon kaupunki. 2006. Alueellinen aikuissosiaalityö. Viitattu 9.3.2009.
<http://www.espoo.fi/default.asp?path=1;28;11866;11404;11473;38505>
- Espoon kaupunki., Työvoiman palvelukeskus & Työvoimatoimisto. 2007. Espoon työllisyyspoliittinen ohjelma 2008 - 2010. Tulostettu 15.8.2009.
www.esbo.fi/binary.asp?path=32372;37332;37338;56635;99776;99924;101895;101896;101897&field=FileAttachment
- Hinkka, T., Koivisto J. & Haverinen R. 2006. Kartoittava kirjallisuuskatsaus sosiaalisen kuntoutuksen työmuodoista ja niiden vaikutuksista. Helsinki: Stakes. Stakesin raportteja 12/2006. Tulostettu 5.10.2009.
<http://www.stakes.fi/verkkojulkaisut/raportit/R12-2006-VERKKO.pdf>
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu -teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino Kustannus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2005. Tutki ja kirjoita. 11. painos. Helsinki: Tammi.
- Honkanen, P. 2007. Työttömyys ja arvoteoria - tutkielma työttömyydestä, talusteorioista ja sosiaalipolitiikasta. Turku: Turun yliopisto.
- Ihalainen, J. & Kettunen, T. 2006. Turvaverkko vai trampoliini - sosiaaliturvan mahdollisuudet. Helsinki: WSOY.
- Juhila, K. 2008. Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön areenat. Teoksessa A. Jokinen & K. Juhila (toim.) Sosiaalityö aikuisten parissa. Tampere: Vastapaino, 14–47.
- Juhila, K. 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina - sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.
- Järvikoski, A. & Härkäpää, K. 2004. Kuntoutuksen perusteet. Helsinki: WSOY.
- Järvikoski, A. 1996. Vajaakuntoisuudesta elämänhallintaan: Kuntoutuksen viitekehysten ja toimintamallien tarkastelu. Helsinki: Kuntoutussäätiö.
- Kananoja, A., Lähteinen, M., Marjamäki, P., Laiho, K., Sarvimäki, P., Karjalainen, P. & Sepänen, M. 2007. Sosiaalityön käsikirja. Helsinki: Tietosanoma.

Karvinen-Niinikoski, S., Salonen, J., Meltti, T., Yliruka, L., Tapola-Haapala, M. & Björkenheim, J. 2005. Konstikas sosiaalityö 2003 - Suomalaisen sosiaalityön todellisuus ja tulevaisuudennäköymät. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2005:28. Tulostettu 5.10.2009.

<http://pre20090115.stm.fi/hl1136808640322/passthru.pdf>

Kettunen, T., Ihalainen, J. & Heikkinen, H. 2001. Monimuotoinen sosiaaliturva. Helsinki: WSOY.

Kettunen, R., Kähäri-Wiik, K., Vuori-Kemilä, A. & Ihalainen, J. 2002. Kuntoutumisen mahdollisuudet. Porvoo: WSOY.

Latvala, M. 2007. Työttömien kertomuksia sosiaalitoimen mahdollisuuksista katkaista toimeentulotuen pitkäaikaisasiakkuuden kierre. Tampereen yliopisto: Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos.

Tulostettu 1.4.2009. <http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu02199.pdf>

Raunio, K. 2006. Syrjäytyminen - sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.

Raunio, K. 2004. Olennainen sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus.

Raunio, K. 2000. Sosiaalityö murroksessa. Helsinki: Gaudeamus.

Roos, J.P. 1987. Suomalainen elämä. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Siitonen, J. 1999. Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Oulun yliopisto.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2003. Köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen vastainen kansallinen toimintasuunnitelma vuosille 2003 - 2005. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 2003:23. Tulostettu 16.10.2009.

<http://pre20090115.stm.fi/is1067674780175/passthru.pdf>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tuusa, M. 2005a. Kohti kuntouttavaa sosiaalityötä: Aktivointi ja työllistymisen tukeminen sosiaalityön ammattikäytäntönä kunnissa. Helsinki: Kuntoutussäätiö.

Tuusa, M. 2005b. Sosiaalityö ja työllistäminen: Kuntouttavan sosiaalityön ammattikäytännöt kuntien aktivointi- ja työllistämispalveluissa. Tampere: Tampereen yliopisto. Tulostettu 5.10.2009.

<http://www.valt.helsinki.fi/yhpo/sosweb/dokumentit/sosiaalityojatyollistaminen.pdf>

Vilén, M., Leppämäki, P. & Ekström, L. 2002. Vuorovaikutuksellinen tukeminen sosiaali- ja terveysturvalalla. Helsinki: WSOY.

Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

Liitteet

Liite 1 Teemahaastattelurunko

Teemahaastattelurunko

Tausta

- mikä sai osallistumaan ryhmään?
- millaisia odotuksia oli ryhmään liittyen?
- minkälainen kokemus ryhmästä jäi jälkikäteen tarkasteltuna?

Muutos

- kuvaile elämäsi ryhmään osallistumisen jälkeen
- miten elämäsi on muuttunut ryhmän jälkeen?
- mikä on vaikuttanut muutokseen/minkä olisit halunnut muuttuvan?
 - o muutos taloudessa
 - o muutos terveydessä
 - o muutos työllistymisessä

Elämänhallinta ja voimaantuminen

- minkälaisia vaikutuksia ryhmällä on ollut arkeen ja sen sujuvuuteen
- miten ryhmä on tukenut tunnetta siitä, että voit vaikuttaa omaan elämään ja siinä tapahtuviin asioihin? Luotatko enemmän itseesi ja kykyihisi?
- miten koet ryhmään osallistumisen vaikuttaneen mahdollisuuksiisi vaikuttaa omaan elämään

Aktivointi

- miten olet hyödyntänyt ryhmästä saamaasi ohjausta?
- miten voisit hyödyntää ryhmästä saamaasi tietoa ja ohjausta?

Tulevaisuus

- mitä ajattelet tulevaisuudestasi nyt ryhmän päätyttyä?
 - o mitä toivot elämältäsi tulevaisuudessa?
 - o miten ryhmä on tukenut sitä?

Liite 2 Suostumus haastatteluun osallistumisesta ja haastattelumateriaalin käyttämisestä

Suostumus haastatteluun osallistumisesta ja haastattelumateriaalin käyttämisestä

Suostun, että haastatteluani voidaan käyttää Katja Kurttion ja Henna Loikkasen opinnäytetyössä ja annan suostumukseni opinnäytetyön julkaisemiselle. Minulle on kerrottu opinnäytetyön tarkoituksesta ja osallistun haastatteluun vapaaehtoisesti.

Haastattelut tullaan nauhoittamaan. Opinnäytetyön tekijät lupaavat suojata haastateltavien anonymiteetin. Haastattelusta saatua materiaalia ei tulla käyttämään muuhun tarkoitukseen. Nauhoitetut haastattelut ja niistä saatu aineisto tullaan hävittämään asianmukaisesti.

Paikka ja aika: _____

Allekirjoitus: _____

Liite 3 Aineiston luokittelu

PELKISTETTY ILMAUS	ALALUOKKA
Koko ajan ollut edistystä	Edistyminen omissa asioissa ryhmän jälkeen
Tulot nousee, koska on mahdollisuus hakea työmarkkinatukea	
Etyp vie eteenpäin	
Asiat menee eteenpäin	
Nyt alkaa kurssi ja ennen sitä käynyt velkaneuvojalla ja terveydenhoitajalla	Eteenpäin ohjautuminen ryhmän jälkeen
On hakeutunut kääntäjän tutkintoon ryhmän aikana	
Aloittaa fysioterapiassa käynnin	
Aloittaa syyskuussa kurssin ja yrittää etsiä ja hakea työtä	
On päässyt kursseille	
Päässyt etypin kautta kursseille	
Ryhmä vaikuttanut aktivoitumiseen muualle	Ryhmän merkitys eteenpäin ohjautumiselle
Ryhmän kautta kaikki, muuten olisi ollut kotona sohvalla	
Ei olisi käynyt velkaneuvojalla tai lääkärin-tarkastuksessa yms	
Itselle ei olisi tullut mieleen ottaa yhteyttä velkaneuvojaan	
Olisi jäänyt soittamatta terveydenhoitajalle ellei aikaa olisi saanut heti varattua	Ryhmän merkitys tiedon saannille
Olisi jäänyt tietämättä lääkärit, velkaneuvonta yms.	
Sai tietää terveyteen liittyvistä asioista, joista ei olisi saanut tietää ilman ryhmää	
Ehkä ei olisi saanut tätä tietoa muualta kuin ryhmästä	Usko omiin kykyihin vaikuttaa
Ajattelee, että pienin askelin voi vaikuttaa omaan työttömyyteen	

Ryhmällä ei vaikutusta siihen että tietää voivansa vaikuttaa	
Uskoo siihen että työllistyy jos haluaa	
Uskoo että saa velat hoidettua	
Ei usko että työllistymiselle on esteitä, mutta mitä löytyy ja milloin ja mikä sopisi itselle	
Kokee voivansa vaikuttaa aika paljon, mut- ta ei kaikkeen. Ei voi vaikuttaa muihin ihmi- siin ja asioihin	
Tavoitteena kääntäjän tutkinto	Tavoitteet tulevaisuudelle
Tavoitteena päästä töihin ja lyhentämään velkoja	
Hakeutunut kursseille, koska jostain on lähdeittävä, jotta pääsee johonkin mielek- käämpään juttuun.	
Oikeastaan mitään ei ole tapahtunut	Ryhmän jälkeen ei muutosta
Ei muutosta kaveripiiriin	
Mikään ei ole oikeastaan muuttunut	
Ei suurempaa muutosta	
Huumori parantaa asioita, pitäisi etsiä työtä niin leikkisi jotain	Oman asenteen merkityksen tarkastelu
On alkanut suhtautua positiivisemmin asioi- hin	
Pohtii onko laiskuus syy työttömyyteen	
Yrittää ottaa erilaisen asenteen	
Kaikki on vielä avoinna	Odotukset liittyen tulevaisuuteen
Nyt selviää mitä työtä voi tehdä	
Toivoo pääsevänsä veloista, saavansa työn, jossa viihtyy ja ansaita sen verran, että voisi säästää rahaa ja tehdä hankintoja	
Odottaa pääsevänsä eteenpäin asioissa	
Toivoo löytävänsä mielekkään työn, jossa viihtyy	
Oli kyllästynyt kaikkeen ja halusi ottaa kai- ken tarjotun irti	Henkilökohtaiset tekijät muutoksen taustalla
Kumppani vaikuttanut, halusi itsekin muu- tosta elämään.	

Ei motivaatiota työllistymiseen, huvini vuoksi voisi osallistua uudestaan ryhmätoimintaan	Motivaatio työllistymiseen puuttuu
Ei ole etsinyt työtä eikä ajattele etsivänsä	
Voisi haluta muutosta, mutta se ei liity työhön	
Ryhmä jäänyt aiemman, toisen koulutuksen varjoon	Negatiivisesti motivaatioon vaikuttavat tekijät
Jäänyt aggressiivista asennetta aiemmasta koulutuksesta	
Selkä esteenä työelämässä/ työhön hakeutumiselle	
Palkan pitäisi olla suuri, jotta kannattaa mennä töihin	
Omia ennakkoluuloja rutiineista	
Terveystieto ei ollut uutta tai kiinnostavaa	Ei uutta tai kiinnostavaa tietoa
Etyyp ei ollut uutta tai kiinnostavaa	
Ei tarvitse velkaneuvontaa, kaverilta saadun tiedon mukaan huomannut, että etyp/kurssit eivät ole auttaneet työllistymisessä	Ryhmästä saatua tietoa ei koeta tarpeelliseksi
Ei tarvetta velkaneuvontaan	
Vierailevilla ei ollut asiaa jota tarvitsee	
Ryhmän pieni koko vaikuttanut	Ryhmän toteutustapa koettu hyväksi
Kiva ryhmä, ei väkisin tuputtamista	
Ryhmässä hyvät osa-alueet, jotka vaikuttavat koko elämään ja joista on hyvä aloittaa	
Ryhmässä oli kiva käydä	
Avannut silmät, että on mahdollisuus kaikkeen	Vahvistunut tunne omista mahdollisuuksista
Toivo herännyt siitä, että kaikesta pystyy selviämään	
Tullut kuva siitä, että omat asiat eivät ole niin huonosti	
Tuntuu että on mahdollista saada apua	
Ennen ryhmää ajatus siitä, ettei pääse mihinkään vaikka yrittänyt, nyt tunne, että pääsee heti	

Ryhmä valaissut, että on mahdollista tehdä asioille jotain	Ajatus omaan tilanteeseen vaikuttamisesta
Herännyt ajatus siitä, että kaikki ei ole vielä menetetty, jotain voi itse tehdä niin, että tulee muutosta	
Saanut enemmän tietoa suomalaisten velkaantumisen ja mahdollisista vaaroista	Ryhmästä saatu uutta tietoa
Velkaneuvonnasta saanut uutta/lisätietoa tietoa liittyen tv-lupamaksuun	
Saanut paljon uutta tietoa ja päässyt eteenpäin kaikissa asioissa	
Velkaneuvoja oli hyvä asia, uutta tietoa omista veloista	Ryhmästä saatu hyödyllistä tietoa
Kaikkea selvinnyt, sairauden yms.	
Annettu tietoa, jonka voi käyttää omaksi eduksi	
Saanut verikuvan, joka on hyvä asia	
Saatu tieto auttaa ymmärtämään enemmän yhteiskuntaa	
Koko ryhmä ja saatu tieto hyvä ja hyödyllinen paketti	
Tiedon hankkiminen, tiedon saaminen helpottaa yhteiskunnan ymmärtämistä.	Ryhmän vaikutukset osallistujan arkeen
Muutos heräämisessä, rytmissä, ennen ei väliä monelta herää	
Joka viikko jotain ohjelmaa	
Ilman kurssille tulemistä olisi ollut vain kotona	
Muutosta tiistaipäivissä, muuten ei juurikaan muutosta	Ryhmän sosiaalinen merkitys osallistujalle
Vaikutuksena juurien saaminen tähän paikkaan	
Tutustunut lähellä asuviin ihmisiin, tutustuminen muuttaa elämää	
Muisto ryhmästä jäänyt, ryhmässä olleita tulee moikkailtua	
Ei saanut ryhmästä uusia kavereita	
Saanut itselleen jotakin	Ryhmän vaikutusta ei osata eritellä
Joku positiivinen muutos on tapahtunut	

ALALUOKKA	YLÄLUOKKA
Ryhmästä saatua tietoa ei koeta tarpeelliseksi	Ryhmästä saatu tieto
Ei uutta tai kiinnostavaa tietoa	
Ryhmästä saatu uutta tietoa	
Ryhmästä saatu hyödyllistä tietoa	
Ryhmän merkitys tiedon saannille	
Vahvistunut tunne omista mahdollisuuksista	Omien voimavarojen tunnistaminen
Ajatus omaan asenteeseen vaikuttamisesta	
Usko omiin kykyihin vaikuttaa	
Oman asenteen merkityksen tarkastelu	Muutoksen taustalla vaikuttavat tekijät
Henkilökohtaiset tekijät muutoksen taustalla	
Edistyminen omissa asioissa ryhmän jälkeen	Ryhmän jälkeinen muutos elämässä
Ryhmän vaikutukset osallistujan arkeen	
Ryhmän jälkeen ei muutosta	
Odotukset liittyen tulevaisuuteen	Myönteinen suhtautuminen tulevaisuuteen
Tavoitteet tulevaisuudelle	
Eteenpäin ohjautuminen ryhmän jälkeen	Aktivoituminen ryhmän kautta
Ryhmän merkitys eteenpäin ohjautumiselle	
Motivaatio työllistymiseen puuttuu	Osallistujan oma motivaatio
Negatiivisesti motivaatioon vaikuttavat tekijät	
Ryhmän sosiaalinen merkitys osallistujalle	Ryhmä itsessään merkityksellinen
Ryhmän vaikutusta ei osata eritellä	
Ryhmän toteutustapa koettu hyväksi	

YLÄLUOKKA	YHDISTÄVÄ LUOKKA
Ryhmästä saatu tieto	Mitä osallistajat kertovat ryhmän vaikutuksista omaan elämäänsä?
Ryhmän jälkeinen muutos elämässä	
Ryhmä itsessään merkityksellinen	
Omien voimavarojen tunnistaminen	Miten ryhmä on tukenut voimaantumista, aktivoitumista ja elämänhallintaa?
Myönteinen suhtautuminen tulevaisuuteen	
Aktivoituminen ryhmän kautta	
Muutoksen taustalla vaikuttavat tekijät	Mitkä tekijät ovat mahdollisesti vaikuttaneet ryhmän tavoitteiden toteutumiseen?
Osallistujan oma motivaatio	